

A. Jakšto poetinis žodynas

Petras But nas

Prelatas Aleksandras Dambrauskas-Adomas Jakštas buvo tiek platus, tiek didžiai išlavintas žmogus ir tiek daug iš vairi mokslo, meno ir praktinio gyvenimo sri i priraš s, kad, norint j, jo k ryb , k rybos krypsnius, reikiam j mint gerai suprasti epochos šviesoje, ilgam bus darbo, kol bus viskas ištirta, nušviesta ir b simajai gadynei gatavai perduota. Jis asketas mokslininkas, menininkas, visuomenininkas, kalbotyrys, matematikas-logikas ir gyvenime, — mirdamas pageidav s, kad ant jo kapo b t toks antrašas paskelbtas iš jo paties lyrin s k rybos: „Mes ne savo ugnimi ž ruojam, mes ne sau aplinkui švies liejam“ („Saul“, 22 p.), — buvo ir poetas. Nuostabiai savotiškas jis ir poetas buvo, apie kur J. Ambrazevi ius („Lietuvos rašytojai“, 143 p.) pasak : k r „ne tai, kas pa iam patinka, bet kas reikalinga visuomenei“. Ir A. Jakšto poezija, — giesm s ir dainos, — apr pia kasdienyb s žmog ir jo sielos gyvenim . Tai J. Ambrazevi ius kiek toliau (144—145 p.) teigia: „Net pa i poezij rašo, tur damas prieš akis degamuosius visuomen s reikalus. Poezijoje taip suaug s su momento reikalais, kad tie reikalai nepaleidžia rašytojo net tiek atitr kti nuo gyvenimo, kiek reikalinga poetui savo išgyvenimams atsieti nuo konkretaus fakto ir paversti visuotiniais“. Jis, tvirtintina, asketas, logikas, matematikas ir moralistas lietuviškiausiais drabužiais. Gal d l to, apskritai kalbant, ir jo poezijos stilius, ne tik turinys, extra gyvenimo, savaip ir griežtai suvaržytas, pažabotas, bet ir lietuviškas su dideliu taiklumo priemaiš norimiems vaizdams reikšti.

A. Jakštas toks nuo „Aušros“ laik — pirmosios lietuvi tautos romantizmo ir atgimimo pakopos. Jie du nuo an laik tokie dideli realistai išsiskyr liai iš bendrumos kad ir dviej kryp i ideologai: dr. V. Kudirka lietuviško pozityvizmo ir dr. A. Jakštas — lietuviško katolicizmo. Kiti didieji m s ano laiko žmon s su dr. J. Basanavi ium priešaky — labiau gyvenimo romantikai. Dr. V. Kudirka, nebaig s darbo, nelaiuku nukeliavo amžinyb , o dr. A. Jakštas, kietas kaip titnagas, visame savo

¹ Jakšto stiliui nušviesti P. But nas yra paraš s pla i studij , iš kurios ia spausdiname jo poetinio žodyno nagrin jim . Red.

gyvenime ir žodžio k ryboje, laimingai atkeliavo ligi m s dien , toks pat pasilikdamas ir savo širdies poezijoje.

O tos poezijos aps ios b ta. Pirmieji jo eil raš iai pasirod „Aušroje“ (Nr. 5-6, 1834 m.): pirmuoju eina L. Kondratavi iaus „Giesm s pras-cziok lio nemokanczio raszyti“ vertimas. Vadinasi, b damas 24 met amžiaus, jis iš jo spaud jau kaip poetas, nors ir kito autoriaus žodžius savo gimt ja kalba skelbdamas šiekia jau tada, jaunyst je, gyvenimui taikyta nuotaika:

Aš kad plunksnel laikyt mok iau,
Vien d l t vyn s tiktai krut iau:
Aš skin iau broliams takus doryb s,
Smerk iau žalingus vaisius girtyb s,
Giedo iau — Dievas yr apgintuv
Dr saus žemai io, tylaus lietuvio ...

Kartkart mis spausdindamas, ir tokio užsimojimo ir akira io savo poezijos yra išleid s atskirais leidiniais: „Dain skrynel“, „Rudens ai-dus“ ir 1930 V. D. metais „Lirik“, kuri daugiausia su m ir an j dviej pirmesni leidini poezijos dalykus.

A. Jakšto lyrika vadinama sausa, šiurkštoka, matematiška, precizuo-ta, logiška ir panašiais artutiniais tiems epitetais ir sinonimais. To ga-lima ir laukti, tik tis, nes ir pats autorius nesislepia. Bet, kai patyrin ji vis k ryb ištisai, pajauti, kad ne visai taip: bent sausumo ir šiurkštumo, oi, ne visur jo poezijoje esama. Jei ir taip neigiamai atrodyt — tai tik tod l, kad visur gyvenimo elementas ir dargi matematiškumo bei logiš-kumo dvasios diriguojamas žodinio išreiškimo atžvilgiu. A. Jakštas lie-tuvi kalb mok jo gerai, liaudies kalbos užkampiai jam buvo žinomi, vaizdus sudorodavo tiksliai, stilistikos priemonės, atrodo, išnaudojo ligi paskutini j . Be to, tur damas klasin eil daros ir stiliaus form pa-vyzdžiu sau ir kitiems k r jams ir kultivuodamas gyvosios kalbos au-toritet žodin je k ryboje, jis N. Nekrasovo žodžiais šitaip griežtai d l poezijos atsiliepia „Dain formos“ vertime:

Formos pergreitai neveik!
Tinka labai, mat, po mai
Žodžiai priderinti t mai;
Eil , lyg pinig , kalk!
Sakin griauki klaiding ,
Vykdydam's d sn kartu:
Žodžiams — kad b t ankštu,
Min iai — ruiminga ...

(1905.IV.26)

Kad ir šitokie iškeliami eil raš iui reikalavimai, skelbti prieš 33 me-tus, betgi k r jas gyvai pritaria ir jausmui, be kurio negali n poezijos gimti („Daina“, 179 psl.).

Dievui pradžiuginus šird ,
Jausmui sujudinus prot ,
Gimsta, lyg pievoje puokšt ,
Sieloj dainel svajota...

Poezijai pasigav s vali , prot ir jausm ir palenk s juos vienam tiks-
lui, poetas šit ko nori, nors ir tokia poezijos forma išeidamas vieš j Lie-
tuvos padang ir n kiek savo „kankliais“ (lyrika) nesididžiuodamas („Ma-
no kankliai“, 180 p.):

N n gi protas kad ir jau ia
Dangišk min i verpet , —
Menki, tyl s mano kankliai
Žem s miego nesuprato.

O kitame posme k r jas sušunka, kad žmogus tobul t , pakilt „nuo
šios žem s aukštybes“, bet, kai daina nepakyla, tai:

O dabar aš kad ir giedu,
Nyksta, gaišta balsas mano, —
Nes dain retai kas klauso,
Dar re iau giesmes numano...

Iškelia Absoliuto meil , vien iš savo poezijos vainik , poetas kita-
me eil raštyje ragina pamilti Lietuvos padang (, mano dainel “, 181 p.):

Skriskit, mano dainel s, skamb damos,
Kelkit t vyn s s nus ...

Budinkit miegan ius brolius t vyn je,
N n teprakrapšto akis!

Jaunajai lietuvi kartai kv pkite
Meil savosios kalbos,
Gera pagirkite, pikta nesl pkite,
B kite balsas tautos!..

Savy lyrika liesdamas Dievo, t vyn s ir gimtosios kalbos aukštinimo
motyvus, A. Jakštas viename posme, atrodo tikra, pasako ir galutin sa-
vo poezijos tiksl („Dainiaus geismas“, 182 p.):

Vien tetrokš iau: te visi pasako:
Jis tiesos myl jo siaur tak , -
Gyn brolius, priešus maldin jo,
Jiems kv pt ger jausm nor jo ...

Su šitokiomis intencijomis, prisipažinimais ir paži ra poezij , jos
turin ir stili per žmones leisdamas, A. Jakštas ištes jo savo žod ne tik
savo eil raš i turiniu, bet ir j j stilium bei kalba, kuriuodu tarpusa-
vy augte suaug .

Iš mažatv s aug s su A. Jakšto „Beraš iu“, paskum jau kaip moki-
nys jaut s jo eil raš i prieinamum eiliniam žmogui, g r j sis aforiz-
miškumu, suprat s jo kalbos nat ralum ir imponuojant min i reiškimo
statum , — gav s progos, š kart m ginsiu ne jo poezijos turin nagri-
n ti, kuris bent trumpai ankstesniais žodžiais prab gom apibr žtas, bet
jo lyrikos stili ir kalb stilstikos ir kalbamokslio atžvilgiu, nor damas pa-
tirti, ar iš tikro, kaip sakoma, jau tokia ir jo stiliaus sausy b ir dvelkt .
Šiam reikalui m ginsiu prakalbinti pa ius jo lyrikos faktus ištrauk pa-
vidalu. Gilinaus stiliaus puošmenas, susytas drauge su turiniu, kuo ma-
žiausiai liesdamas lyrikos metrik , kuri, tiesa, yra monotoniška, neišmis-

linga, dažnai neskambi¹, nedaug k ir iš trop (poetinio žodyno), teištraukdamas ir vis d mes spiesdamas fig ras (poetin sintaks) bei joms artutinius dalykus.

*

* *

Rašant apie A. Jakšto lyrikos stili , teko laikytis tam tikro stilistikoje numatomo plano. Bet pasirodo, kad vairi literat ros teorinink šis tas nevienodai vertinama, skirstant medžiag , ir tod l kai kurie stilistikos skyreliai nevienodas vietas turi. Išeidamas iš stilistikos norm ir pasiremdamas lietuvi kalbos dvasia bei duomenimis, vietomis kiek savaip k - ne-k paskirst s, šitaip ia visk esu sutvark s: poetinis žodynas (poetin leksika) ir poetin sintaks (poetinis kontekstas).

Poetinis žodynas: A. Aiškumas — sinonimija; B. Tikslumas — žodži žaismas, lakonizmas; C. Taisyklingumas — naudojimasis priesagomis; priesagos -ai-, -yb-, -en-yb-, -ij-, -ik-as, -ykl-, -in-, -ing-, -išk-, -yst-, -um-, -uol-, -uv; prieveiksminis gi; D. vairios kalbin s aplinkos žodžiai — archaizmai, barbarizmai, makaronizmai, neologizmai: gal n s -a, -is, -ys; priešd l tieji žodžiai; daiktavardis + daiktavardis; b dvardis + daiktavardis; skaitvardis + daiktavardis; prieveiksmis + daiktavardis; dialektizmai — sangr žos žodelis si, kitos žemaityb s, šiaip tarmyb s, tartinukai; E. Poetin semantika — epitetai: vardžiuotiniai b dvardžiai, mažybin forma; palyginimai; tropai — ironija, alegorija: posakiai, aforizmai.

Poetin sintaks : A. Gyvumas — antitez ; apostrofa; interogacija; eksklamacija; elips ; gradacija; repeticija; polisindetomas (jungiamieji žodžiai ir, kaip, kur, , ar, su, anei, (ir) ne, kad, tai); epifora; epanafora; fig r papildymas: — asindetonas, brachilogija, geminacija;

B. Skambumas — eufonija: sutrumpinimai, liepiamosios nuosakos gal l n -ki, -k, inversija; euritmija (kirtis); onomatopeja: jaustukiniai prieveiksmiai, akimirksniniai veiksmazodžiai, ištiktukai, jausmazodžiai, garsoseka; C. Stiliaus pilnumas — periodai: aiškinamieji, išeitiniai, nuolaidiniai, priešpriešiniai, priežastiniai, santykiniai, s lyginiai, sujungtiniai.

Sintaks (papildomasis skyrius): linksni vartojimas, pažyminiai, prielinksniai, prieveiksmiai, jungtukas nes.

Varij a (papildomasis skyrius): svetimieji k r jai, sukaktuvinininkai, literat r lie ia, filosofija, geografija, gamta, t vai, vaikams, visuomen s negalavimai, visuotinyb s.

Iš šitos programos šiame rašinyje gvildenamas skyrius Poetinis žodynas.

¹ Apskritai daina A. Jakšto „Lirikoje“ liesta šiuose eil rašiuose: Dain forma (vert.) (231 p.), Dainiui (vert.) (226 p.), mano daineles (181 p.), Dainiaus geismas (182 p.), Liaudies dainiui (sek.). (182 p.), Mano kankliai (180 p.).

Poetin leksika

A. AIŠKUMAS

Stiliaus aiškum lieia sinonimai (syn—su, onoma — vardas: artimos reikšmės, bet nevienodareikšmiai žodžiai), omonimai (ómos — panašus, vienodas; žodžiai, tur dvi ir daugiau reikšmi), perifrasis (peri — apie, frasis — posakis, išsireiškimas; vengimas pavadinti s vok jai savigu žodžiu) bei jos dvi šakelės — amplifikacijos (papildymas, išpl timas; viso sakinio pakeitimas kitu arba kitais sakiniais) ir eufemizmai (eufemos — malonus, laimingas; stataus žodžio, nemalonaus dalyko išreiškimas švelnesniu žodžiu ar sakiniu), ir, galop, tikslus min i reiš kimas (vengtini supainioti žodžiai, sakiniai, netik s žodži derinimas).

Omonim ir perifrasis reiškiniai, bding A. Jakšto „Lirikoje“, n-ra, o tikslus min i reiš kimas, atsir m s k r jo logik , labai nuži r tas. Iš to skyriaus teiš keltini pavirši sinonimuos dalykai.

Sinonimija

M s kalba gausi sinonim , ar tautosak imtum m, ar raštus, ar kasdien kalb , pvz.: dirba, pluša; gieda, dainuoja; gri va, puola; r kia, šaukia; šaltinis, versm ; veidai, skruostai; kibiras, viedras; tyn , vonia; t vai, gimdytojai; arklys, žirgas; kuilyš, tekys. A. Jakštas sinonimijos reiš kinius, nor damas didesn efekt padaryti, sumaniai naudoja savo ei-l raš iuose, bet tik nepergausiai.

Taip pat nupieš iau birželio rytus,
Kada saulut tik k prašvitus,
Ir žiba mirga rasos lašeliai,
Ir iulba ulba raibi paukšteliai,

Beraštis, 18 p.

Skelb iau, garsin iau ir grož lauko,
Kaip varp vilnys si buoja, plauko.

Beraštis, 18 p.

Telksim, kviesim aliai vien —
B rus, kunigus ir ponus.

M s dirva, 94 p.

Eng , spaud priešai mus,
Pl š rusai, vokie iai;
Kent m varg ir skausmus
Ir verkšlenome slap iai.

Nepr. Lietuvai, 100 p.

Skriejame, plaukiame artyn prie girios,
V su kr tin oru kv puoja.

Beržaro ežeras, 117 p.

Užuot kep duon , varot spirit ,
O pasald maukiat, srebiat „virit “.

Labas rytas laukams, 121 p.

Skamba gaudžia šimteriopos
Dainos oper garsi j ,
Klauso viešpa iai Europos
Daininink parinkt j .

Kat. lietuvio daina, 170 p.

Priesagos leidžia pasirengti kuo daugiausia žodži , sinonimiškai tarpusavy skamban i ; plg. priesagas -ij-, -yst-, -išk-um-, -yb- ir kitas.

M s kalba pilna sinonim . Apie juos pirmasis gana rimtas darbas pasirod 1908 metais — tai Romo Bytauto „Šis tas iš lietuvi kalbos filosofijos“.

B. TIKSLUMAS

Stiliaus tikslumui trukdo neatsargiai pavartoti, bet poezijos m gsta- mi pertarai (pvz.: vadinasi, sakysim ...), keli iš eil s sinonim mai (žr. sinonimij), pleonazmai (pleonáso — gausinu, dauginu; daugiažodiškumas; vairi tos pa ios prasm s ir turinio žodži vartojimas), tautologijos (tapatžodyb s; tos pa ios minties ar to paties dalyko nusakymas keliais vairiais žodžiais ar posakiais), paralelizmai (para-dlelos — greta einantis; lygiagretumas; min i , daikt , vaizd ir kt. sugretinimas palyginant), ilgi sakiniai, lakoniški posakiai.

Apskritai imant, A. Jakšto lyrikos stilius tikslus, priklaus s nuo kalbos fakt vartojimo tikslumo. Bet ilg sakini dažnoj vietoj tikrai pasitaiko (žr. period) šalia lakoniškosios kalbos.

Iš šios srities pavirši iškeltinas tautologijos faktas, pasireišk s vienu ištisu eil rašiu, virtusiu tartum koku pabr žiamos minties žodži žaismu.

Žodži žaismas

Yra vienas „Aido“ (90 p.) eil raštis, taikytas Lietuvos priešams, kurio ir žodžiai taip parinkti, kad jie patys per save jau tuos priešus pleikia. Be to, b dingas tariamasis užklausim atitarimas, s skambiškai pa-

imamas iš paskutiniojo žodžio, ir tokia žodžio dalis eina vis pabr žiamai, sudarydama atskir žod .

-K ten priešas žada rengt? — Engt, engt, engt!..
 K jis nor' mums padaryt? — Ryt', ryt', ryt'...
 Ar sarmatos netur s? — s, s, s...
 Lygu koksai gvulyys? — L s, lis, l s...
 Ir beg diškai užklups? — Lups, lups, lups...
 M s kraujo prisigers? — Gers, gers, gers...
 Knygas, laikraš ius uždraus? — Raus, raus, raus...
 Ir mes b sime tamsoj? — Oi, oi, oi!..
 Rasim džiaugsm vien sapne? — Ne, ne, ne ...
 Ko daugiau mes turim laukt? — Augt, augt, augt...
 Gal dirbt' žem nesibart? — Art, art, art...
 N minut s nesils t? — S t, s t, s t!..
 Moksl , švies broliams skelt! — Kelt, kelt, kelt...
 Iki gal barbaras — ras, ras, ras...
 Ir jo valdymas gražus — žus, žus, žus...
 Ir jis pats po kelmais — eis, eis, eis...

T ja pa ia proga neišken iu nepamin j s autoriaus išgalvoto vieno p a r a d o k s o (savotiškas kalamb ras), kur modernistams „patariama“, kaip reikia eil raš ius rašyti, duodant dom kalbos rezgin :

Tai mano sugalvotos — eilut s eil se:
 Skaitydams vien tekst , draug kit reg si.
 Tai daros šiaip: eil rašt rašydams
 Pakeiski kai kur raides paprastas riebiomis,
 Ne kaip pakli n, bet taip, kad tu, tai padarydams,
 Gautumei iš j žodžius, sud tus tyriomis.
 Kiekvienam, kaip reljefas, jie tuoj puls ak ,
 Nusteb šauks jums bravo, kaip proto netek .

Iš riebi j raidži susidaro toks sakinys: aš kilnus genijus nešu jum savo prek !

Autorius pademonstravo ty i išgalvot eventual fakt , gudriai pašiepiant nenusisekusi eili kalikus, kur d l visai pašalini motyv aptemdomas pats kalbos stiliaus tikslumas.

Lakonizmas

Lakonišk posaki šalia išt st periodini sakini „Lirikoje“ nemaža, ir, reikia pasakyti, jie taiklumu pasižymi. ia šiek tiek j išrašau:

Broliai, ko ži rite?!.
 Vien teturite
 Lietuv brangi t vyn ...
 Lygiai Mažojoje,
 Lygiai Didžiojoje
 M s' j tegina kr tin !..

M. Lietuvai, 109 p.

Kas ia: kaimas ar miestelis, —
 Tepasako kas tai žino,
 Nes, va, lietuvis žvejelis
 Šiena gatv je džiovina.

Nida, 112 p.

Nori melstis — še bažny ia,
 Nori mirt — ia pat kapeliai,
 Nori poilsio — gali ia
 Snustelt artimoj girel j.

Beržoro domyb s, 115 p.

Kelion — darbas paprastas,
 Kelion — vargas didelis,
 Kelion — tikras reikalas,
 Kelion — pon pramoga,
 Kas apibr š tave?..

Kelion , 149 p.

Vienas žodis — ne šneka,
 Vienas vyras — ne talka.

Kai du stos, 173 p.

C. TAISYKLINGUMAS

Kalbos taisyklingumas ir stilius suaug : juo kalba taisyklingesn , juo stilius dailesnis. Bet stiliaus dailumas ir gerumas priklauso ir nuo pa ios kalbos, kaip vieneto. M s kalba iš pagrindo stilinga, d l kurios A. Jakštas sušunka:

Nors žud ir krimto
 Tave praeitis atsid jus, —
 Tu amži gal šimt
 Savaip nepaliauji skamb jus.
 Ir metais senut
 Vis grožiu jaunyst s tebžydi,
 Net ponai atkut
 Mums tavo dailumo pavydi.

lietuvišk j kalb , 77 p.

Šiuo atveju paži r kim, kaip A. Jakštas lyrikoje ver iasi žodži priesagomis.

Naudojimasis priesagomis

Žodži priesagomis k r jas savo lyrikoje visai laisvai naudojasi, ypaiai nor damas eil daros rim išlaikyti. Iš retesni priesag yra keletas: -y -, -yt-, -um-yn-, -už- (žemaitiškoji):

O jei tavo siela ken ia
 D l kaltybi nemažy i , —
 Še, pažvelk Kristaus kan i
 Keturiolikoj koply i .

Beržoro domyb s, 115 p.

Kas esi tu? — Lietuvytis.

Lietuvos pilietis, 273 p.

Mums brangesn yr doryb
 Už didžiausi brangumyn .

Kat. lietuvio daina, 171 p.

Jam sakius, paukš iai girioj gieda,
 Ir žvaigždel s per danguž rieda,
 Ir pievel s žydi, marguliuoja,
 Ir javais laukeliai geltonuoja.

Vaikelio klausimas, 5 p.

T vuž li, kas gi tai sutais ,
 Kad saulut švie ia mums ir šildo?

Vaikelio klausimas, 4 p.

is b dingesni j lietuvi kalbos žodži priesag , pla iau lyrikoje var-
 tojam , paliestinos dar šios: -ai-, -yb-, -en-yb-, -ij-, -ik-as, -ykl-, -in-,
 -ing-, -išk-, -yst-, -um-, -uol-, -uv-.

Priesaga -al-

Daiktavardin priesaga -al-, po kurios eina kieta gal n , rodo daikt
 turint t ypatybi , kuri turi ir veiksmažodis, iš kurio tokios priesagos
 daiktavardis pasidar s, pvz.: sti — dalas, tepti — tepalas. „Lirikoje“
 keli tos r šies reti žodžiai taikliai pavartoti.

B l i z g a l a s — blizgutis, blizg .

Blizgalais nesuviliosi
 Lietuvio ir kataliko.

Kat. lietuvių daina, 170 p.

D e g a l a s — žib , šviesa.

Kur paukš i kelias traukiasi
 tol vien težinom
 Sparnuo iams ir astronomams,
 Tartum iliuminacijai,
 Šimt šimtais pridegdinta
 Žvaigždeli — degal .

Kelion , 151 p.

S t e b a l a s — nuostabus daiktas, stebinyš.

Kaip rož pražydus graži,
 Maloni kaip vasaros rytas,
 Sav sp vyr ak verži,
 Lyg stebalas koks nematytas.

Lietuvaitei..., 79 p.

Sakykit gi, k mat te,
 Kokius reg jot stebalus?

Kelion , 158 p.

Ž v a n g a l a s — žvanguolis, žvangumas.

Naujas grožis jiems — niekai,
 Naujos dainos — žvangalai.

Anatema, 538 p.

Ant ugnies aukuro smagenis d sime,
Išlaisvos žvangalu mes sukvatosime.

Auka, 357 p.

Priesaga -yb-

Daiktavardin priesaga -yb- duoda žodžiui labiau sukonkretint reikšm, negu priesaga -um- (plg. daugyb — daugumas), ir beveik tokias pat pareigas eina, kaip ir priesaga -yst-. Autorius šalia prastini žodži aukštyb, daugyb, galyb, g ryb, girtyb, kaltyb, malonyb, ramyb, šviesyb, tamsyb vartoja ir tik dabar jau prantamus vartoti žodžius: artimyb, bailyb, dosnyb, genialyb, gyvyba, domyb, mažatikyb, narsyb, nematomyb, nemiryb, pilnyb, vertyb, žemyb:

A r t i m y b — artyb, artumas, arti, ia pat, kaiminyst .

O jei koku tau b ti tamsyb je,
Iš kaimyno šviesos pasiskolinki,
Jis gyvena ia pat artimyb je,
Geras draugas, nuo jo nesitolinki!

Pranašas, 163 p.

A u k š t y b — aukštumas, -a, virš n .

Da žingsnis viens — ir aš ant pat aukštyb s.
Gyvenimo kalnas, 187 p.

B a i l y b — bailyst, bailumas, bail, baim .

Augti kas verta, gyven' be bailyb s,
N ra aukštesn s j gos apkaltos ...
Traukinyje iš ryto, 235 p.

D a u g y b — daugumas, daug.

Iš jo gyvi pasipyl
Nesuskaitomos daugyb s.

Ex quo omnia, 19 p.

D o s n y b — dosnumas, davumas.

O tu, duosnyb pagirtoji,
Ateik ir viešpatauk ant žem s!

Petrapis s ..., 210 p.

G a l y b — galia, gal jimas.

Viešpatie didžios galyb s,
Duok iš amžinos g ryb s
B ti tuomet be kaltyb s.

Dies irae, 70 p.

G e n i a l y b — genialumas, geniališkumas.

Senajam mokslui skelbiant prietaringus vylius,
Dainiams žym, mat, buvo jam — genialyb ...

Prietaurai, 376 p.

G i r t y b —

Aš skin iau broliams takus doryb s,
Smerk iau žalingus vaisius girtybes.

Beraštis. 82 p.

G y v y b a — gyvyb , gyvumas.

Gyvyba — kryžius ir tiesa gyvoji —
Spindi bemirt iš p zdr — grab .

Traukinyje iš ryto, 235 p.

d o m y b — domumas.

Ei, Beržor atvyk s
Iš kampelio tolimojo,
Miel's ateivi, pats manykis,
Tirki domybes jojo.

Beržoro domyb s, 115 p.

M a l o n y b —

J zau, jam atleiski kaltes,
Ir per savo malonyb
Duok jam danguje ramyb .

Dies irae, 71 p.

M a ž a t i k y b — mažatikyst , mažas (menkas) tik jimas.

Visur rasi ženkl juodžiausios spalvos
Akly s arba niekšiškumo,
Slaptinę priežas i neprotingos kovos,
Mazatikyb s ir baikštumo.

Dainiui (vert.), 227 p.

N a r s y b — narsa, narsumas, narsingumas.

Tegu prieš pilis griaua,
Puošias vainiku narsyb sl...

Kat. lietuviu daina, 168 p.

N e m a t o m y b — nematomumas.

Drauge miel's, ar nematai tu,
Jog vis', k m s' akys mato,
Ir vien atspindys, šeš liai
Nuo nematomyb s rato?

Traukinyje iš ryto, 234 p.

N e m i r y b — nemarumas, nemirtis.

O nemiryb s iškilme,
Mus mokai žvelgt mirtin be baim s
Ir net ieškoti joje laim s.

Velyk giesm , 47 p.

Ne tau ramumas, garb , didyb ,
Aukštos valdžios malon ,
Tau lemta kelias nemiryb
Per varg ir karion .

Lietuviui, 139 p.

Garsiais darbais pasauly tu nemiryb s sieki...

Kvaily, nori ar ne — vis nemira palieki.

(vert.), 269 p.

P r a k i l n y b — prakilnumas, kilnyb , kilnumas.

Ir buvo gi ko paklausyti..

Apie varli pasaulyje daugyb ,

J praeitos kult ros prakilnyb

Ir busim j varlijos galyb .

Varl s politik s, 367 p.

R a m y b — ramumas.

Ir v l tylu. Nakties ramyb

Apsiaua lygiai iš dangaus —

Ir meil s žemiškos pilnyb ,

Ir tuš i trankymos žmogaus.

Traukinyje iš ryto, 235 p.

Š v i e s y b — šviesa, šviesumas, šviesenyb .

Dievuliau mano, kad aš gal iau

Kad ir netiesiai plunksn vedžioti,

Kiek tai giesmeli graži sud iau,

Kiek tai šviesyb s tur iau prote. . . !

Beraštis, 80 p.

V a r l y b — varlija, varliškumas, varlumas.

Ir visos vairiais balsais nagi kvaks ti:

Ura, ura, m s' nepriklausomyb !

Dar nepraužo garbinga varlyb !

Varl s politik s, 366 p.

Ž e m y b — žemiškumas, nusižeminimas.

Dorybi indas tu,

Turtingas neturtu.

Duok mums didyb nugal t',

Giliai žemyb pamyl t!...

Šv. Pranciškaus... 61 p.

Išmelsk žemyb s mums ir kantryb s!

Šv. Pranciškaus 63 p.

Priesagos -en-yb-

Dvi daiktavardin s priesagos -en-yb-, galima sakyti, t ra tik sustiprintas laipsnis to, k skelbia ir viena priesaga -yb-. Liaudies kalboje žodžiai baisenyb (baisyb , baisumas), brangenyb (brangyb , brangumas), sunkenyb (sunkyb , sunkumas), šventenyb (šventyb , šventumas) plačiai vartojami. Keliose vietose ir A. Jakšto lyrikoje t keimarini priesag žodži yra:

Negyv k n šimtai,

Sužeist daugyb !.

Na, dabar ar supratai
Karo baisenyb ?!

Karas, 299 p.

Sveikas teinie sau, iš kur at jo,
Savo tesaugo brangenybes.

Sauli maršas, 101 p.

Ir save pasveikint duoki,
Šventas Sarge Angele,
Sunkenyb se vaduoki
Dangišk ja malone.

Geroji intencija, 69 p.

Jis mano meil brangin', lyg koki šventenyb ,
Ir gali man teisingai Jis apie tai priminti.

Mano draugas, 24 p.

Priesaga -ij-

Daiktavardin rinktinum skelbianti priesaga -ij- prieš kiet j mo-
teriškosios gimins gal n -a seniau Rygiški Jono ir jo mokyklos nelabai
b davo m giama. Ir šalia jo vartotosios lapijos nelabai buvo leidžiama
sakyti Žemaitija (reik jo: Žemai i žem , Ž- i kraštas, Žemai iai). Šian-
die toji priesaga labai išpopuliar jusi. O A. Jakštas ir kitkart nesivar-
žydamas j segiojo savo darbo terminams arba kad ir kit darbo nau-
jadarams.

G y v a t i j a — gyvat s, gyva i veisl , gyvatynas.

Ir šis darbas neina v ju,
Vis daugiau t vyn valos, —
Be žal i jau liko balos,
Gyvatija sumaž jo.

Garnys, 286 p.

K a t a l i k i j a — katalikai, katalik pasaulis; katalikyb , katali-
kyst .

Taip pat teismas visiems lygus,
Ar kas pl šia, ar kas vagia,
Tik taisykl s nesuranda
Katalikija nabag .

Meksikos konstitucija, 344 p.

M e d i j — medžiai.

Šnera upeliai, tolyn b gdami,
Bund' medij giriose.

Pavasario naktis (vert.), 265 p.

P i l i e t i j a — pilie iai.

Rami Betanija nubudus,
Teiraujas seniai ir jauni:
Kod l pilietija sujudus,
Kur jie taip b ga skubini?

Lozorius, 95 p.

V a i k i j a — vaikai.

Mielajai vaikijai. (Taip pavadintas visas lyrikos skyrius, 271 psl.).

V a r l i j a — varl s.

Ir buvo gī ko paklausyti...
Apie varli pasaulyje daugyb .
J praeitos kult ros prakilnyb
Ir busim j varlijos galyb .

Varl s politik s, 367 p.

V y r i j a — vyrai.

Prasimus tamsoj pirmi aušros ženklai,
Kuri jau vyrija seniai pasilgus lauk .

Rytas, 92 p.

Ž y d i j a — žydai, žyd tauta.

Aplink j spie ias žydija b r ,
Jordano darbas Jonui yr alsus.

Šv. Jonas Krikštytojas, 220 p.

Ž v r i j a — žv rys.

Mat, taip toji žinia nustebino žv rij ,
Kad savo nuomon kiekvien išreikšti pirmas prisibijo ...
Kiaul ir asilas, 371 p.

Priesaga -ik-as

P e i k i k a s — peik jas, peikin tojas.

Nebeklausykit Druski , naujumos peikik

Nauj. eil daros menas, 375 p.

S k e l b i k a s — skelb jas.

Bet, jei skelbia kas prieš Ties ,
Neklausau tokio skelbiko.

Kat. lietuvio daina, 168 p.

Ž e i d i k a s — žeid jas, žeid jas, žeidin tojas, žeidikas, užgav jas,
užgaudin tojas.

M s kalt s bausm gavo,
Dovanok saviems žeidikams,
Kaip ir mes atleidžiam savo
Kaltininkams.

T v e m s , 104 p.

Priesaga -ykl-

Daiktavardin priesaga -ykl- prieš kiet j gal n , -a, -as rodo arba
staig , arba rank .

K a n d y k l a — užkandin .

Jonas smagus skub' kandyklon,
Skrieją virpan iais sparnais:
Metas jau išmest burnel .

Jaunas magas, 356 p.

O jei koks pani ra tuo nepalinksmt ,
Vilkolakio ras „kandyklaj“
Šnapso ir šampano.

Vilkolakio daina, 360 p.

P u s t y k l a s — pustykl , pustytojas.

Nori ir trob tamsi pamatyti,
Aure, veiz ki per langelio stikl ,
Motina supa savo mažutyt ,
Kit's šaukia: mama, pamokyk skaityti!
Tre iasis t vo jau m gin' pustykl .

Svajon , 159 p.

R e g i k l a s (regyklas) — regykla.

Taip ir prie lašo ir dangaus regiklo.
Tenka sušukti: Oi, Dievuliau didis!...

Dievas, 4 p

Priesaga -in-

B dvardin priesag -in- daikt kilmei reikšti A. Jakštas nepaprastai plaiai vartoja, net, greičiausiai, jis pats pirmas paleisdamas pasaul šitokius žodžius, paprastai liaudies kalboje reiškiant tikrai kilmininkais vartojamus: bokštinis — bokšto (gaidelis), gegužinis — geguž s m nesio (naktis), gyvulinis — gyvulio (naujiena), Gr žaliniai Ratai (Gr žalo R.), naktinis — nakties (sargyba), pagrabinis — pagrabo (maršas), pragarinis — pragaro (ugnis), prigimtinis — prigimties (prigimtas; vaistas), šerminis — šermen (maršas), vasarinis — vasaros (sveikinimas), žeminis — žem s, žemuoginis — žemuogi , žieminis — žiemos, žiemi (šaltis).

Tvark valstybin
Kurti paskatinki,
Dvasi tikybin
Kv pki, išplatinki.

Pasigail k, 7 p.

Prieš j tu k lei, žlibas nabage,
Sp k gamtini tamsias bangas.

Pasauliui, 31 p.

Šerminis maršas (šermen).

Pasauliui, 31 p.

Dieve meil s begalin s,
Nuo ugnies gink pragarin s,
Mano gailes pažin s.

Dies irae, 71 p.

Šiandien ia švyturio liepsna težiba,
Eidama rami naktin sargyb .

Urbo kalnas, 113 p.

Vasariniai sveikinimai (vasaros).

119 p.

Labas rytas, vasariniai j s laukai!
Labas rytas laukams, 121 p.

Ei, visai yra kitas grožis
Savo darbo sijon li
Pasi t iš m s' namini ,
erkesini marškin li .
Tautiniai r bai, 124 p.

Apgyn jas ir atvadavo,
Iš po vergijos pragarin s,
Kai, tar s rimt žod savo
Visus sulaik nuo degtin s.
Vysk. M. Valan iaus ..., 130 p.

Priesaga -ing-

B dvardin priesaga -ing-, rodanti privalum , tam tikr žymi gau-
s , šioj lyrikoj poret . Šalia prastini baisingas (baisus) gailingai (gai-
liai), išmintingas, meilingas (meilus), retesni plunksningas (plunksnuo-
tas), unksmingas yra trejetas, jei ir ne A. Jakšto darbo, tai naujadar —
miringingas (miringantis), moningas, perk ningas. Ta priesaga ia poezijai
daug nepatarnauja, nes rodo gana ilg žod , lanks ioj ir vairioj poezijoj
neperparankiausi . Tod l t priesag beveik tik giesm se ir teužtinkame.

Atsimink, J zau, meilingai,
Man s ieškoj s gailingai,
Nežudyk man s baisingai.
Dies irae, 70 p.

Europos gyv mat jis darbštum ,
Amerikie i laisv išminting ,
Afrikos oro ir žmoni karštum
Ir Azijie i sukilim m
Ir vis žem s regin moning .
Svajon , 161 p.

Šaukia: Dieve, ras duok gausing ,
Ar bent audr si ski perk ning .
Bus audra, 200 p.

Šaltiniams teik vandens ik valiai,
Paukšteliams r b j plunksning ,
Minkštum m s' vis Vilnelei,
Pakaln ms ras miringing .
Vaiko malda, 304 p.

Priesaga -išk

B dvardin priesaga -išk-, vaizduojanti daikto ar reiškinių savum ,
jo b dinguosius bruožus, A. Jakšto kartais labai originaliai paduodama.

Taip tai, matyki, ežia dainiškoji,
Pirmiausia eina per t vyn s šal ,

Dubysa traukias, slepiasi Šventoji,
Kiekvien siekia viet Lietuvoje,
Kabel , giri , piev ar laukel .

Svajon , 159 p.

Dar originalumas — neigti ritmas, rimas,
Taip pat eili lygumas dainiškoj k ryboj.

Originalumas, 380 p.

Aukso tyrojo Širdie,
Motiniška m s' viltie ...
Kilk aukštyn, j ros žvaigžde!

Marijos Širdis. 55 p.

Jausmo diduomenei,
Proto jaunuomenei,
J g nemergišk ,
B d energišk
Duoki visiems mums, darbuose pad kl!

Jaunikai io malda, 6 p

Priesaga -yst-

Priesagos -yb- ir -yst- besivaduojan ios. Bet paprastai priesaga -yst rodo žmoni samb rio žym , — sakysim, tautyst , luom , staig ; plg. dievyst — dievyb , lietuvest — lietuvyb , tautyst — tautyb . Prieš kariniais laikais, rodos, labiausiai tuo atveju vyravo priesaga -yst-.

Didvyrst —

Ei, ir mums kadaisiai deg
Sieloj geismas didvyrst s, —
N n, pražilus, ji nebag
G dis audringos jaunyst s.

Gyvenimo ruduo, 205 p.

Dievyst —

Ak, ir išmin ius graik yra tar s,
Kad nuo aki m s' slepiasi dievyst .

Teisingas atsakas, 12 p.

Lietuvyst —

Kelkite, stokite,
Veikit, kovokite
Už lietuvest s id j !

M. Lietuvai, 108 p.

Lietuvyst —

Lietuvyst s id j jiems gav kala
Ir unijos šventum murdina bal .

Iš kaunie io . . . , 325 p.

Storžievyst —

Užsieniuos kult ra auga.
Kyla pramon aukštai,
N r ten storžievyst s_ raugo,
O pas mus vis atbulai.

Užsieniuose ir pas mus, 328 p.

Tautyst —

Štai ia driekias gijos žalios,
Prie j glaudžiasi geltonos,

Ir kaip m s' tautyst s ženklas,
Jungias su anom raudonos.

Tautiniai r bai, 124 p.

T a u t y s t —

Jie dvar jau nebeina,
Ponams k nu netarnauja,
Bet tautyst savo maino
Ir t vyn s darb griauja.

Vasario 19 d., 92 p.

V i e n y s t

Be to, man teks gyventi
Vienyst j amžinai.

Viskas arba niekas, 264 p.

Bet šalia priesagos -yst- tiems patiems reikalams pavartojama ir priesaga -yb- (žr. prieš, -yb-), pvz.:

Tavo ponai braidžioja
Limpan ioj lenkyb je,
Tavo žmon s klaidžioja,
Lyg akli, tamsyb je.

Lietuva, 91 p.

Gana jau to skirtumo
Tarp kaimo ir ponyb s,
Visi bendr darb ,
Vardan šventos vienyb s!

Pad k, Dieve!, 148 p.

Priesaga -um-

Daiktavardin priesaga -um- rodo abstrahuot daikto ar reiškinių ypatum .

A u k s i n g u m a s — auksumas, aukso pavidalo.

Va, kokių auksingumu
Vyno spind' stiklin s.
Ir kaip skamba m s' draug
Dainos sidabrin s.

Auksas ir sidabras, 261 p.

A u k š t u m a s — aukštis, aukštyb .

Ir meršiu tad kiekvien neramum ,
Nebenusiskundžiu žemiškais vargais,
Keliu akis j dangišk aukštum ,
Verkiu ir daug dainuoju su draugais.

Nauj. Testamentas. 225 p.

E r t u m a s — er ia, erdv .

Su dideliu vargu per gry i jau,
Ertumo jos apimtį negal jau.

Gyvenimo kalnas, 187 p.

J u o d u m a s — juodis, juodyb .

Jie iškalb turi parodyt,
Mok jim prieš nuveikt,

Juodu padaryti, kas balta,
Juodumui baltumo suteikt.

Vasara, 347 p.

M e k s i š k u m a s — kas yra Meksikos dvasios.

Valdžios kitos labai d mis
Šiltais Meksikos gudrumais
Ir Bažny i žad' vaišinti
Panašiais meksiškumais.

Meksikos konstitucija, 344 p.

N a u j u m a — naujumas, naujov , naujyb , naujiena.

Nebeklausykit Druski , naujumos peikik ,
Bet teikit s grei iausiai mane skub ti...

Nauj. eil daros menas, 375 p.

S a l d u m a — saldumas, saldyb , saldenyb .

Aleliuja jau atgijo,
Mums gyvyb s salduma,
J zaus k l usio gymyje
Spindi Dievo pilnuma.

Velyk giesm , 48 p.

S m o j u m a s — s mojis, sumojimas.

Teik m s' protui s mojum
T švelni ...

Džiaugsmui, 259 p.

V a r l i š k u m a s — tam tikras varl s privalumas.

Mes, Vytaiški varl s, be srovi skirtumo,
Vardan vien gimto mums varliškumo,
Kaipo sudaran io nemaž dal ..., stengsim s ...

Varl s politik s, 367 p.

Priesaga -uol-is

kyruolis — kyruis, kyr j s, nusibod lis.

Ir net šunies nepais ,
Kuris b doj, pajut s blus kinkoj,
Mokino dantimis t kyruol .

Kiaul ir asilas, 371 p.

N e k a n t r u o l i s — nepakantuolis, -nekantrus, nekantrautojas.

Cit, jauni nekantruoliai, nutilkit r goj .

Naujumas, 379 p.

S n i e g u o l — sniegul , snaig , snaiguol . snaigul , sniegelis.

Vien tik snieguoli kužd jimas krintan i
Girdis piktojų tylumoj.

Lakišiai, 246 p.

Priesaga -uv-

Daiktavardin priesaga -uv- skelbia arba staig , arba rank , arba iabuv .

Ap g i n t u v — g i n t u v , a p g y n i m a s .

Giedo iau — Dievas yr apgintuv
Dr saus žemai io, tylaus lietuvio.

Beraštis, 82 p

G i r t u v — g i r t a v i m o s t a i g a .

Kai girtuv l
Bus takai užž l , —
Laimins mald Dievas.

Šv. Petras, 84 p

U ž d e n g t u v — d e n g t u v , u ž d a n g a .

Kolei stoviu už Jo uždengtuv s, —
Mano priešoj paj ga menka.

Neprietelis, 30 p.

Ž e r g t u v a s — „ž i r k l s“ .

J ne kojosis, bet žergtuvai,
Sparn vietoj du kultuvai,
Plunksn jie netur tikrai!

vair s sprendimai, 283 p.

Prieveiksmis gi

Paprastai prieveiksmis gi mint pabr žiamuosiuose sakiniuose, kaip liudija gyvoji kalba ir tautosaka, eina sakinio pradžioje, pvz.: gi dabar ia kas?!; gi ži r k, nesidairyk — ir pamatysi!; gi ar (trm. gar) ir jis buvo kauš s?; gi ži riu ži riu — devyni vilkai vien bit bepjaun . A. Jakštas ia prieveiksmis gi nuvaro už pirmojo žodžio.

Jums gi, ses s, ilgakas s,
Altor liai nešt!

Eina, eina!, 13 p.

Tavy gi senas chaosas spiet s —
„Manymo laisvo“, „meil s liuosos“.

Pasauliui, 32 p.

Taip pat žinom, kad prieveiksmis gi neina jungtuku sujungtuku (pvz., rus kalboj jis eina:), ir tada jo vietoj vartojamas jungtukas sujungtukas o. Tuo tarpu A. Jakštas to nepaiso.

Garb Tau, mano Dieve, už padar kiekvien ,
Labiausiai gi (=o labiausiai) už Saul , skais iausi j sesut ...
Šv. Pranciškaus saul s himnas, 25 p.

D. VAIRIOS KALBIN S APLINKOS ŽODŽIAI

vairios kalbin s aplinkos žodžiai (žodži prasm s kitimas) suskirstomi archaizmus, barbarizmus (ir makaronizmus), neologizmus, dialektizmus (provincializmus, socialini grupi kal-

bas, vulgarizmus) ir p r o z a i z m u s. Tai paaišk s, pavyzdžiais tardant „Lirikos“ žodyn .

Archaizmai

Archaizmai (archaios — senas) — senžodžiai, pasen liai žodžiai yra kontra neologizmams, pereitosios gady n s žodžiai, iš j iš apyvartos, nors kai kieno ir gali b t i v l vartojami. Juos sudaro arba ištisi žodžiai, arba tik archain s žodži formos. Autoriaus specialiai j neieškota i savo poezij krauti

Toki nuolat visur skelbia byl , Sav sp traukia klausan ius pulkus.	Neprietelis, 30 p.
Nabagas m sk stiesi.	Kelion , 156 p.
Tai v liai ima puoštiesi, Madas naujausias gaudyti...	Kelion , 156 p.

Barbarizmai

Barbarizmai — svetimyb s, svetimžodžiai, j liai 5 m s kalb iš svetim j kalb , ar jie b t nepakitusios, ar kad ir pakitusios formos. Paprastai barbarizmai sibrauna kalb ne grynojo savo pavidalo, bet pakit : jiems prikergiama, pavyzdžiui, lietuvi kalbos fonetika ir morfologija, t. y. svetimosios kalbos garsai pakei iami atitinkamais lietuvi kalbos garsais, kaip kad ir žodži priesagos. A. Jakštas d l barbarizm , atrodo, n ra perdaug sau galvos suk s, j vengdamas ar nevengdamas.

B i š k e l i s, biškis, biskis nelž. — truput lis, truputis, nedaug.

Kaip motin vaikas, Taip aš Lietuvos myliu šal : Ten greit b go laikas, Ten laim s prityriau biškel .	Iševio geismas, 86 p.
---	-----------------------

D a b o t i = saugoti, ži r ti.

Jo duris sunkiausiomis spynomis užrakina Ir dabet dien nakt du kareivių pastato	Aušros Vart . . . , 106 p.
--	----------------------------

K a r s t a s = grabas. Abudu nelietuviški žodžiai, bet antrasis labiau m s gyvenim nuo seno šaknis leid s.

Aleliuja užgiedokim. Metas šiandien linksmintis, J z sveikindami grokim, Nes iš karsto k l s jis.	Aleliuja, 47 p.
--	-----------------

L i u o s a s = laisvas, nesuvaržytas, atpuolamas (laikas).

Augo žmonija, brendo ir -šviet s, Protu pažino vert tiesas;
--

Tavy gi senas chaosas spiet s —
„Manymo laisvo“, „meil s liuosos“.

Pasauliui, 32 p.

R d y t i = taisyti, vilkti.

Kaip myl jo, glamon jo
Mus brangi mama!
Mok , r d ir pen jo,
Kuo gal dama.

Našlai iai, 295 p.

R o d a — nors tai ir slaviškas žodis, bet gal n ra reikalo to seno skolinio bevyt iš m s kalbos ir visados verst patarimu. Tuo b du reikt palikti ir prirodyti (samdinink), rod ti (kas nors daryti), man rod (rods) ten nueiti (vietoj aprašomojo sakinio: aš noriu, trokštu ten nueiti arba man smagu ten nueiti).

Sargas Dievo dvaro,
Duosiu rod ger ,
Tik klausykit meiliai,
O gyvenkit dailiai.

Šv. Petras (vert.), 84 p.

S p k a = j ga, galia (žiemry i aukštai iuose gal , - s).

Ir prašo: te Viešpaties K nas ir Kraujas
Gaivina j sielas, sp kas tiekia naujas ...
Dievo K no švent Kaune, 16 p.

T m y t i — steb ti, ži r ti, sekti.

Jei maty iau brol sk stant.
Neži r iau, ar kas t mys ...
... .

Gudruolis, 40 p.

Ž i u r s t a s = prikyšt , priekaište.

Žiurstan pasis musi sm lio,
Nubrido Vent s paj r ...

Neringa, 114 p.²

Prie barbarizm tenka priskirti ir:

A r a s = t ra gyva pagrindin (ne mažybin) forma erelis; plg. šeš lis (ne: šešas, šašas). „Aro“ atsiradimo šaltinio ar ne tik „Aušros“ laik raštuose (Dr. J. Basanavi iaus?) ieškotina.

O. rusai, j s' garb yr dingus:
Dvigalvis aras gul' purve.

Traukinyje iš ryto, 236 p.

D a i n o s t r a žmoni , o g i e s m s žmoni ir paukš i ; paukš iai ir gieda, ne dainuoja, — ne taip, kaip kitose kalbose.

Ir meil s liepsnel ,
Ši tol tenesilpsta, nemainos,
Kol švies mums saulel ,
Kol paukš i bedžiugins mus dainos.

lietuvišk j kalb , 77 p.

² Tarptautiniai žodžiai, kuri „Lirikoje“ be galo gausu, taip pat barbarizmai, tik j ia neliesiu.

V e s t i k o v a = kov kovoti, kar tur ti, kovoti, kautis.

Šviet m s, dirbom, krut jom, mokinom s,
Atkakli kov prieš lenkus bevesdami.
Spaudos 20-ties ..., 105 p.

Makaronizmai

Jei kalba perdaug pripl sta barbarizm , tai pat k rin vadiname piln makaronizm , arba sta iai makaronišk . Tokio makaroniško stiliaus k rinys yra A. Jakšto „Paryžiaus kabarete“ (fragmentas), kur pran c zas kalbasi su m s aristokratu:

P r a n c z a s :

... J s, rusai, prieteliai juk esat mums visi...
Mus riša su jumis dar ryšiai milijon ...
Garçon! Šampano tuoj mudviem. Vive la Russie!...

A r i s t o k r a t a s :

Pardon, mon cher, — klysti mane rusu laikydams.
Aš iš Lietuvos, o tai juk ne visvien...
Tur jau už Telši dvarus, jie teko žydams,-
Vadinas, lenkas aš, tik samogitien ...

P r a n c z a s :

Vous ... Samovédien? !... Iš samoj d krašto? !...
Nor jau tuoj išvyt, ale noblesse oblige...
Tod l ir priverstas buvau išmest šimtini
I r b g t j s puiki j t vyn —
Nuo cham t ... jie mums, tai tikras „krzyż“...

Neologizmai

Neologizmai — naujadarai, naujažodžiai, naujos gady n s žodžiai, naujai padarytieji žodžiai, anks iau kalboje nebuv . Jie daromi vairioms s vokoms lietuviškai pakrikštyti ir pagal reikalaujamosius kalbos d s-nius, kad tuo b du b t taisyklingi ir suprantami. A. Jakšto „Lirikoje“ j tikrai daug. Iš to daugumo paties autoriaus taip pat daug j pasidaryta.

Gal n -a

Šios gal n s daiktavardžiai veiksmažodin s kilm s ir skamb s vartoti.

G y v e n a — gyvenimas.

Ei šen, dešin n, pas mus, pas mus,
Visi, kur mylit lab !
Marint mes mokysim jausmus,
D l gyvenos už grabo.

Žmonijos idealas, 188 p.

Gyvena — t sa kelion s
 Plaukia amžina srove.
 Giliausias pergyvenimas (vert.), 256 p.

Nuolat mažta man skirtieji
 Ratai gyvenos brangieji,
 Kuriuosna esu jungtas.
 Finalas (vert.), 266 p.

N e m i r a — nemarus, nemirštamas.

Garsiais darbais pasauly tu nemiryb s sieki...
 Kvaily, nori ar ne, vis nemira palieki.
 (vert.), 269 p.

I š l a i s v a — išlaisvinimas, išsivadavimas.

Ant ugnies aukuro smagenis d sime,
 Išlaisvos žvangalu mes sukvatosome.
 Auka, 357 p.

I r a (s) — irimas, griuv siai.

Neškit, kraukite po plyt ,
 Veskit, tieskit nauj sien ,
 Kad iš ir atstatyt ,
 Užbaigt ir išr dyt
 R m ras iau ryto dien !
 Mano r mas, 166 p.

P a k l a i d a — klaida, paklydimas, apsirikimas.

Kai du stos, visados paklaid supras;
 Ieškos, klaus, nepaliaus iki ties ras.
 Kai du stos, 173 p.

R i d a — rid jimas.

Seniau ragan rinktas' šito kalno virš n j.
 Mat, reg davo jos iš ia Klaip d , Nid
 Ir ilgiausi platok Kurši mari alk n ,
 Ir Baltosios j ros Vilni amžin rid .
 Ragan kalne, 111 p.

S k a i s t a — skaistumas.

„ Skaistos ir nuolankumo jis pavyzdys reikšmingas.
 Šv. Prane, saul s himnas, 26 p.

V s a — v sumas.

Aš aprašy iau... ir miel v s žali gireli .
 Beraštis, 81 p.

„V i r i n t a“ — degtin .

Užuot kep duon , varot spirit ,
 O pasald maukiat, srebiat „virint “.
 Labas rytas laukams, 121 p.

Ž a g a — žagimas; susitepimas.

Bet man žaltys gudrusis kalb jo:
 Raudon vaisi , girdi, nurašyk!...
 Kokia jaunyst be žagos aps jo?!
 Skanus toks vaisius ... Dievo neklausyk!...
 Adomas (vert.) 219 p.

Gal n -is

Pirminiai, reikale labai pagaul s daiktavardžiai.

B g i s — b gimas, tarpas.

Naujais šiais meteliais gerai te jums klojas
Darbe, veikime ir gyvenimo b gy.

Nauji Metai, 276 p.

B v i s — buvimas, egzistencija, gyvenimas.

Viskas praein' ir gr žt atgal negali,
Ir m s b vis b ga vis grei iau.

Lakišiai (vert.), 248 p.

R s t i s,- i o — r stumas, r styb , r stenyb .

Diena r s i o ir teisimo
Pelenais vers sutv rim
Pagal Dovydo skelbim .

Dies irae, 70 p.

Gal n -ys

Veiksmazodinis kilm s antriniai daiktavardžiai.

I e š k i n y s — ne teismo termino-„išieškojimo“¹ prasme, bet ieškojimo, siekimo, veržimosi.

Ji už garb jam kilnesn
Ir už paniek žmoni ,
Ji už geidulius stipresn
Ir už monus ieškini .

Šv. Ignaco giesm , 58 p.

J u d i n y s — judomas daiktas.

Ir sueis iš vieno meil j idealo
Judinys negyvas — nejudi gyvyb .

Traukinyje iš ryto, 233 p.

S i e k i n y s — siekimas.

Jo ranka teik s mus garb vest,
Ir malon s Jo sp ka m s siekinius pašv st.

Neprikl. Lietuvai, 100 p.

S m a g u r y s — smaguriautojas, smaližius.

Bet tav s ten vest, smagure, neketu,
Nes gyvyb medžiai turi, kaip ir tu.

Vaikas ir ožkyt , 279 p.

S u k l y s — suk jas, sukiojas.

Lai tave nušvie ia saul spinduliais,
Lai ir audros perein' v sulais — sukliais!...

Mano širdžiai, 255 p.

Priešd l tieji žodžiai

Yra keletas retesni žodži su priešd liais, prikergtais sta iai prie dviskiemeni daiktavardži arba galin i eiti daiktavardžiais.

A t v s i s — v sa, v sumas, atv simas, v suma.

Gamta atv sio gl byje vakaravo.

Pasaka, 223 p.

B e g a l s — be galo, daugyb .

Ei, kas ia tavo pas kas
Mažas, didžias, nepaprastas,
Kuri yr tikros begal s,
Trumpon dainon sud s?!

Pad k, Dieve!, 149 p.

B e m i r t i s,- — nemarus, nemirtingas, nemirštamas.

Gyvyba — kryžius ir tiesa gyvoji —
Spindi bemirt iš p zdr — grab .

Traukinyje iš ryto, 235 p.

B e s n i e g i s,- — be sniego.

Kai atšalo dienel s,
Skrisim mes, kregžd s,
besniegius pietus,
Kur gaivina lietus.

Kregžd , 288 p.

B e ž m o g i s — nebe žmogus.

Esu, girdi, „bežmogis“ jau visai —
Nuolat knisuos pirmyn, seku „naujas“ id jas ...

Kurmis ir sliekas, 363 p.

P a d a u s o s — padang .

Ji nuskrido padausomis
nežinomas tolybes,
Ir ten klaidžioja slystomis,
Nesuradus sau ramyb s.

Meil ir kardas, 241 p.

P o v e r k i s — paverkimas, verksmas.

Saul s Darytojau,
Žem s Valdytojau,
Poverkiu dideliu
Saukiu.

Pasigail k, 6 p.

P r a m o i a — pramo ia, mo i mo ia; plg. prot vis, prosenolis.

Jis „rod“, siela — tai chimera,
M s' pramo ia — tai giri beždžion .

Protestas, 315 p.

Daiktavardis + daiktavardis

Lyrikas, durstydamas žodži šaknis ir tuo b du darydamas sudurtinius žodžius (kiti jo bus jau pasisavinti iš rašt ar kalbos), galima sakyti,

nesivaržo, prieš akis tur damas technin eil rašio pus . Kai kurie iš sudurtini žodži , (daiktavardis + daiktavardis) disonansingai skamba, kaip kritikrašis, pusšimtmetis, žmogbezdžioniškumas.

Auksasparnis — aukso sparn .

Angel liai auksasparniai,
Dangiškos pilni linksmyb s,
Man j s leiskite pakilti
Nuo šios žem s aukštybes.

Mano kankliai, 180 p.

Diengalis — dienos galas, dienos pabaiga.

Penkt — esam nuvyt ,
Šešt — diengaliat seniai,
Sekm — drebam sukrit ,
Amži jau pragyven .

Gyvenimo savait , 214 p.

Dievas nis — Dievo S nus.

Ir išrinktoji Marija
Dievas n prad jo...

Žmonija šaukiasi varguos, 37 p.

Klaidatikis — klaidos tik tojas, tik tojas kitaip.

Garb ganytojui tautie iui,
Kur m s sen kalb m go,
Ir ar tai stabmeldžiui kaimie iui,
Ar tai klaidatikiu miestie iui
Jis Dievo mokslo skelbti b go.

Garb didvyriui, 133 p.

Kritikrašis — kritik rašytojas, kritikininkas, kritikuotojas, kritikierius.

Iš ia tai ir paplito kritikraši monai,
Kad t r tikrieji dainiai — be aukš iau min t ...

Prietarai, 376 p.

Pusšimtmetis — pus šimtme io, pus šimto met (trij žodžio šakn žodis).

N n, pusšimtme iui praslinkus,
Kaip ta laisv suvartota?

Vasario 19 d., 93 p.

Šuneil s — šuniškos eil s.

Jis publikai pateisint bus visai lengvoka,
Skelbkit tik: n n po zei šuneil s tetinka.

Naujosios priemon s, 381 p.

Šunproz — šuniška proza.

Taip pat, kad jau ir vert šunproz s pašoko,
O aktyvist irontas visiškai nuslinko.

Naujosios priemon s, 381 p.

Žmogbezdžioniškumas — beždžioniškoji žmogaus kilm .

Ei, tyr jau zoologiškumo,
 Daug tu susekei mokslu savuoju,
 Bet prieš tavo įžmogbezdžioniškunu¹¹
 Viskas šaukia garšiai: „protestuoju!“

Protestas, 316 p.

B dvardis + daiktavardis

Sudurtiniuose žodžiuose b dvardži durstymas su daiktavardžiais parinktas skambiai (ne visi jo darbo žodžiai: tik keli, tur b t). Tik vienas žodis mažatikiyb nesklandus.

Aukštaprotis — aukšto, didelio proto.

Kiekvi ns jo d ka esat dabar aukštaprotis.
 Ir galit n n pralenkti net rus Demjanus.
 Naujausios priemon s, 383 p.

Darniapdis — darni , suderint p d .

Tuoj darniap džiui ritmui kojos sudaužyta
 Ir kaip raiš j šlub priversta šlubuoti.
 Epilogas, 384 p.

Didžiadainius — didelis dainius.

... Kiekvienas gal s iš j s didžiadainiu likti.
 Originalumas, 381 p.

Didžiasp kis — didžiaj gis, didel sj gos („sp kos“).

Žiu — mes didvyriai — visi didžiasp iciai,
 Ko mes nemokam laisv išl k
 Šioje gadyn j naujoj!..
 K mes mokam, 312 p.

Didžia vyris — didvyris (Maironis ir turi „didžia vyr“).

Už ošim m s giri
 Šimtame i
 Ir už garb didžia vyriu
 A i , a i !..
 A i -a i , 10 p.

Didžkalnis — didžiulis kalnas

Švelni, miela giedroje, lyg mo iut ,
 Tu moki d kti, kaip audra ištinka,
 Bang žirgai, kaip milžinai siut ,
 Didžkalniais trenkia nars j rinink .
 Labas rytas j rai, 119 p.

Dygi alapis,- — dygi lap ir dygi lap žol (r šis).

Patvory puikiai išdygo
 Daugialap dilgynait ,
 Žem s grož ankstyboji.
 Pasaka, 355 p.

Ilgaausis,- — ilg aus .

Šuo Ilgaausiui visk nuo pradžios dailiai išlojo.
 Kiaul ir asilas, 372 p

vairiaspalvis,- — vairi , visoki spalv .

Ir vairiaspalv s kepur s
Student nebmatomos jau.

Vasara, 346 p.

Keistagalvis, - — keistos galvos.

Kad ir vandens esi (j ra, P. B.) vien sudaryta,
Tavyje knibžda gyviai keistagalviai.

Labas rytas j rai, 119 p.

Margasi lis,- — marg sil .

Na, ži r kit, margasi l s
Juose tyso juostos dailios.

Tautiniai r bai 124 p.

Margaspalvis,- — marg spalv .

Tavo dugne ne uolynai granito,
Bet augal g lynai margaspalviai.

Labas rytas j rai, 119 p.

Mažatikyb — mažas, menkas tik jimas.

Visur rasi ženkl juodžiausios spalvos
Aklyb s arba niekšiškumo,
Slapting priežas i neprotingos kovos,
Mažatikyb s ir baikštumo.

Dainiui (vert.), 227 p.

Minkštagalvis,- — minkštos galvos.

Tik ti žodžiais -pasak toki
Reikt kvailam ia b ti,
Nebetur t nei proto, nei aki
Ir pan š t minkštagalvius sliekus.

Kurmis ir sliekas, 362 p.

Pailgagr dis,- — pailgo gr do.

Tar ir pailgagr d s avižos.

Labas rytas laukams, 122 p.

Stamblapis, - — stambi lap .

Nušiuro puikios liepos,
Berž pagelto kasos,
Ir žuol stamblap
Užgavo šaltos rasos.

Ruduo, 203 p.

Tamsiaži ris,- — kuris tamsoje ži ri.

Niekas, kad mažytis, tamsiaži ris,
Ir pas mus juk ne kažkiek šviesos. .

O paskui (vert.). 242 p.

Žaliagalvis,- — žalios galvos.

Kuo teko susikrimst jums per nakt gegužin .
Kad virtot žaliagalviai, sudži v , pasen j ?

Lakišiai, 245 p.

Ž a l i a r t i s,- — žalias kaip r ta.

Ei, jaunu iai, žaliar iai j s javai,
Pasakykit man, k manot atvirai.

Labas rytas laukams, 121 p.

Skaitvardis + daiktavardis

Trejetas, sudurtini , grei iausiai paties autoriaus darybos, žodži , kur pirmuoju žodžio sandu eina skaitvardis.

P e n k a s m e n i s,- — penki asmen , penkiuose asmenyse.

Vivat penkasmeniš Šventas Vintas!...

Vintinink himnas, 336 p.

P i r m a r š i s,- — pirmos r šies.

Pupos tesie pirmar š s

Storos, didel s, kaip gr šios.

Nauj j Met link jimai, 348 p.

T r i a s m e n i s , - — trij asmen .

D l Kristaus kraujo melskit s,

Maloni mums išgaukite

Iš Triasmenio Vešpaties,

M s vienintel s vilties.

Vis Švent j giesm , 66 p.

K i t a t a u t i s,- — (v. + dv.) kitos tautos, nelietuvis.

Ei, kitatauti, eik šen pavieš ki

M s jaunoj Lietuvoj!

K mes mokam?, 312 p.

Prieveiksmis + daiktavardis

Kad sud tinius žodžius darytum m s iš prieveiksmio + daiktavardžio — reti atsitikimai. Tobulai netobulai, bet A. Jakštas ir ia yra m gin s arba jau esamus žodžius band s vartoti.

A t g a l e i v i s,- — atžegareivis, atžegarininkas; plg. pirmėivis.

„Laisv s“ žodel be nuovokos berti

Siaur „pirmėivi “ kuopel „sutverti“,

Ant „atgaleivi “ r got.

K mes mokam?, 313 p.

M a ž k a l b i s,- — mažakalbis.

Mažkalbis dažniausiai aš tyliu,

Bet pigiai gal jai sp ti,

Jog tik tave vien temyliu

Kaip gali širdis bemyl ti.

Jaunikai io klausimas, 207 p.

Virškritikas — virškritis, antikritis (m.) (plg. antžmogis),
kritik kritikas.

T parad straipsniais užpyl
Virškritikas m s' Paparonis.

1926 m., 345 p.

Virškult ris, - — antkult ris (m.).

... Tai ia nieko suprast nei tik t ne stengs šis
pasaulis seniai virškult ris.

Lakišiai, 249 p.

Dialektizmai

Dialektizmai — tarmyb s, tarm žodžiai, skolytieji žodžiai arba j formos iš tos pa ios kalbos tarmi ar šnekt . Jie tiek t ra menkesni, kad nepriimti bendrin kalb , nors ir tos pa ios kalbos motinos žodžiai. Prie dialektizm pridera ir vadinamosios socialini grupi kalbos bei vulgarizmai su provincializmais (idiom — dialekt — tarmi žodžiai bei j žodin s formos). Kadangi pastarieji labai ryšk s „Lirikoje“, tai ir teks ia tik apie juos pla iau kalb ti.

A. Jakštas buvo rytpie i aukštaitis nuo L no ežero. Bet jis, žinom, taip pat buvo ir pla iai besir pinantis lietuvi kalba žmogus ir t j kalb pažin s, apie j dar nuo prieškario daug raš s, o d l rašybos Druskiaus slapyvardžiu ir didelius gin us j s su Nedruskiu (Rygiški Jonu) ir kitais. Jis kaip kalbininkas ir kaip rytpie i aukštai i šnektos atstovas savo raštuose, taigi ir savo lyrikoje, nebuvo nusistat s tarmybi vengti — fonetikai, morfologijai, sintakse, žodynui. Ir tod l jo k ryboj kyši daug rytpietybi , o šalia j vis ir net žemaitybi . ia tik tiek pasakysiu, nesileisdamas j atskir analizavim : tarmyb s (ypa iai sintaks s ir žodyno) n ra bartinas reiškiny s. Bet, žinoma, ne visos tarmyb s ir priimtinos bendrin kalb . Žemiau teparodau dal jakštini tarmybi .

S i — sangr žos žodel žemai iai paprastai vartoja žodžio gale ir tais atvejais, kai žodis priešd lio neturi. A. Jakštas taip nevartot , jei pa iai eil darai to nereik t , nes jo krašte taip n ra.

Lietum prapliupkit, debesys.
Taut tevykdos ilgesys!

Išganytojo pasi gimas, 35 p.

Kur kova — visi jon teburiss iš vieno,
Kas siekia ko — siekt teneliauja kas dien ...

Dievo K no švent Kaune, 16 p.

Manoji širdis tesie Tava,
Maldinga, nuo purv laisva,
Pasauliui tenelenkias ji,
Nes gera jai, kai Tu arti.

Kal d giesm s, 44 p.

Vykis, bro laui, spausk žirg ,
N r atgal ko be dairytis.

Vy iui, 103 p.

Ž e m a i t y b i dar yra ir šitoki :

Visiems tu brangi dideliai (= labai),
Bet man da brangesn tapai tu...

Lietuvaitei..., 79 p.

Ži ri ir negal atsig r ti
Ž rin iu sesut s vaiduž liu (= veideliu):
Geist ji šimtais aki veiz ti (= ži r ti)
Pro žiedus žoli ir g luž li (= g leli).

Saul ir žem , 198 p.

T vuž li, kas gi tai sutais ,
Kad saulut švie ia mums ir šildo?

Vaikelio klausimas, 4 p.

Jam sakius, paukš iai girioj gieda,
Ir žvaigždel s per danguž rieda,
Ir pievel s žydi, marguliuoja,
Ir javais laukeliai geltonuoja!

Vaikelio klausimas, 5 p.

Geras, dr tas (= tvirtas, stiprus) darbininkas,
Menkas, silpnas giesmininkas, —
Aš dainuoju sau prastai.

Darbininko daina, 174 p.

... Ir melst iš Dievulio brangiausi dalyk ,
Kad Jis tave sveik laikyt ir dr t ...

Velyk sveikinimai, 277 p.

K e l i o s v a i r i r š i t a r m y b s, kurias tuoj po lygyb s ženkl o bendr in s kalbos forma išreiškiu:

Giedoki J zaus Širdžiai,
Širdie manoji saldžiai!
Giesm s garsus tegirdžia (= tegirdi)
Dangaus net debesiai =(debesys).

Giesm s J zaus Širdžiai, 32 p.

Tai jie perka, tai jie maino,
Tai laim ja (= laimi) šiaip litel .

Kataliko lietuvio daina, 171 p.

Iš žodži aš Šventojo Rašto
Ramum ir sp k semu (= semiu).

Nauj. Testamentas, 224 p.

Tavo meiliai b davo plaunami, apdengiami,
Tujen (= Tu) net bu iuodavai rankas, kojas j .

Himnas, 65 p.

Turt , laim s, garb s neži r damas,
Nuo jaunyst s jis vien teatamin (= teatmin) , —
Tur s žadint tautie ius myl damas,
Žmon s j už tai pranašu pramin .

Pranašas, 162 p.

O vargonai, jei prie to da (= dar)
Balsui pritar' giesminink , —
Rojus sieloj pasirodo
Lietuvi ir katalik .

Kat. lietuvio daina, 170 p.

tartinukai

„Lirikos“ žodynas tikrai gausus. Vieni žodžiai, kuri daugiausia, sumaniai imt iš gyvosios žmoni kalbos, pvz.: apni k s (88), atkut s (116), atboti (87), burniuoti (251), iuliakas (372), iuk (372), draugininkas (161, 262), dryksoti (361), drumzdžia (264), d džius (179) (šaly yra: mil ius, suodžius, vais ius), išgav ti (273), judus (233), klek ti (357), krykštuoti (289), kriuksmas (354), krustenti (198), kvak (366), kvak n (281), liuli (195), meldin ti (182), nuogalis (347), pani ra (360), paskals ti (84), plynietis (367), pliuškintis (283), pliurpti (122), pokaita (371), ratuoti (suktis) (22), skardininkas (370), spyginti (77), sudievintas (21), tekšlenti (198), tekšnoti (83), tingis (94), tokel s (370), vaisyti (4), vangus (207), žiedrus (79), žiedyti (133) ir t.t., kiti savaip padaryti, pvz.: po z (poezija) (374, 381), šunistas (381, 384); pastarosios r šies (pasidaryt j) žodži esu dav s, apie žodži priesagas kalb damas. Yra per 100 retesni arba kaltini (t nedaug) žodži .

Yra žodži ar posaki , kuri vartojimas m s kalbin je literat roje kartais tam tikrais atvejais neleidžiamas arba tariamas, arba yra ir toki žodži , kurie pakei ia tam tikrais atvejais nevartotinus žodžius. A. Jakštas šioj srity gana laisvas ir išradingas.

A t s i e i t i — tekti, pasitaikyti.

Ei, pašalieti, meldžiam's, pasakyki,
Ar b t tau kuomet tam krašte ats jo,
Kur sen's ar jaunas, keleivius sutik ,
Pasveikin meiliai vardu Atpirk jo?

Tremtinio daina, 85 p.

B e g a l i n i s,- — be galo, begališkas, be krašto, bekraštis, be ribos, beribis. Žodis „begalinis“ nevykusiai sudarytas, bet šiaip jis skambus, patogus ir todėl jau prastas, prigij s.

Ar pasaulis yra begalinis
Ir jo k nai nesuskaitomi?
Nė, bet jie ribas jo nuolat ple ia
Vis tolyn erdv n nub gdami.

Pasaulis ir Dievas, 20 p.

Mat, lyg kinematografo
Juostel j begalin je
Ten viskas puikiai atmušta ...

Kelion , 154 p.

D a i l i a i — gražiai, kaip reikiant. Žod „dailiai“ m gsta šia reikšme vartoti žemai iai (žr. ir vysk. M. Valan iaus raštus), bet kai kas nor t „dailiai“ ir „gražiai“ išskirti tam tikriem dviem reikalam; plg.: dailiai ratai padirbti, bet: gražiai dainuoja.

Sargas Dievo dvaro,
Duosiu rod ger .

Tik klausykite meiliai,
O gyvenkite dailiai.

Šv. Petras (vert.), 84 p.

Gili meil — didel ; plg. giliai atsiduso, giliai atsikv p , giliai ži ri
(sispyr s), gilus žvilgsnis.

Tu mano širdžiai taip meili,
Duok meil s jai gilios.

Giesm s J zaus Širdžiai, 51 p.

Ilg laik — ilgai, daug laiko.

Ilg laik dirvonavus,
Gaus vaisi teisduoda.

M s dirva, 95 p.

Iš eiti — pasibaigti; susiliuobti.

Bet ia pašaras iš jo —
Še tau ir gyvuok!..

Iš muziko dain (vert.), 250 p.

gauti — gauti, gyti.

Vien negali tik Dievo gaut prigimim ,
Nei gr žti nebuvim .

Žmogus, 184 p.

Mokinti = plaiausiai vartojamoji forma t ra moko, mok , mo-
kyti; plg. mokytojas, mokinys, mokymas, mokytojavimas, mokytojauti.

Ir mokina mus kilniausiai
Tos giesm s balsai..

Giesm , 28 p.

Pats geriausias,-a — pats gerasis, geriausias, kuo geriausias, vis
geriausias, ger geriausias, gerut liausias, gergeris. Kitkart buvo nuro-
doma, kad vardžio pats nes galima jungti su aukš iausiojo laipsnio b d-
vardžiu, nors žmoni kalboje nuo seno tai tikrai vartojama šalia formos
pats gerasis, pati geroji.

Ar pasaulis yra pats geriausias,
Kad ir mirksta nekalt kraujuos?

Pasaulis ir Dievas, 20 p.

Pigiai — lengvai, beži rint, bematant, beregint.

Vien med v jas griauñ,
Vienas pigiai apsigauñ
Kai du stos, visados skriaud pamatys.

Kai du stos, 174 p.

Priduoti — duoda. Pavyzdžio reikšm s žodis priduoti plaiai
gyvas žmon se nuo seno.

Ir mergelei, kuri d vi,
Jis (drabužis, P. B.) priduoja daug gražumo.

Tautiniai r bai, 124 p.

Steb tinas, reikiamyb s dalyvio forma = nuostabus, stabus, ne-
paprastas.

... Ei, vieškeli steb tinas,
Nereikalauj s taisymo,
Sakyk, koks tavo matinink's
Per erdvi erdves nuties ...

Kelion , 152 p.

T r a u k t i s — t stis, plisti, eiti, trukti, vilktis.

Kur paukš i kelias traukiasi
tol vien težinom
Sparnuo iams ir astronomams,
Tartum iliuminacijai,
Šimt šimtais pridegdinta
Žvaigždeli — degal .

Kelion , 151 p.

Taip tai, matyki, ežia dainiškoji,
Pirmiausia eina per t vyn s šal ,
Dubysa traukias, slepiasi Šventoje ...

Svajon . 159 p.

p a s — nuotaika. „ pas“ — gyvas žodis.

Kai du stos, visados
pas pakit s,
Dviese trauks, balsu šauks.
Net miškai aid s.

Kai du stos, 173 p.

Ž i n g e i d ž i a i — smalsiai, neišken iant, neišk sdamas. K. B ga
„žingeid , -džiai“ vartodavo, Rygiški Jonas drausdavo.

Paklaus žingeidžiai gaidelis m s' bokštinis.
Du gaidžiu, 369 p.

E. POETIN SEMANTIKA

Poetin sematika (žodžio prasm s kitimas) teveika tik faz je, saki-nyje, t. y, šioki arba toki prasm žodžiai tesusilaukia tiktai sakinyje. Žodži prasm sakinyje tada pakei iama tod l, kad didesnio vaizdingumo norima pasiekti. T stilistikos dal sudaro: epitetai, palygini- mai ir tropai (metaforos, prozopopejos, alegorijos, metonimijos, si- nekdochos, ironijos ir hiperbol s). Nors visoki trop „Lirikoje“ maišosi, bet b dingiausias visai jakštinei k rybai ironijos, dažnai atmieštos sar- kazmu, tropas. Prie alegorijos tropo pridera ir posakiai su aforizmais, nors jie ne visi alegoriniai.

Epitetai

Kalba epitetus (epitheton ornans) m gsta, m s dainos dar labiau. Kiek m s kalboje b dvardži sakiniams vartojama! O epitetai budina- majam vaizdui sudaryti labai pagaul s; iš ia ir epitheton — b dvardis. Autorius epitet nesigaili. ia kiek tiek j tik b dingesni bus duota.

Ei, sustokit, mieli broliai,
Te j s' akys prisiži ri
Draug ms — varpoms, sesei — rožei
Ir suskaito j j b r !

Ex quo omnia, 19 p.

Baigiasi dienei ,
Jau naktis ateina;
Mik, mano aušrele,
Tau dainuosiu dain .

Lopšin , 209 p.

... Ir nuo pat pirmosios auksin s jaunyst s
Ieškoti šioj žem j dangaus karalyst s.

Dievo K no švent Kaune, 15 p.

Verki tu, bus ašar tavo sunka
Nušluostyta mano ranka.
Ir guosiu tave aš juodam li desy,
Ir b siu patsai aš tavy.

Kristus ir siela. 24 p.

Patvory puikiai išdygo
Dygialap dilgyn l ,
Žem s grož ankstyboji.

Pasaka, 355 p.

A i už maldas matut s,
Sengalv l s,
Už dainas jaunos sesut s
Lep n l s.

A i -a i , 11 p.

Garb Tau ir už broi M nul ir žvaigždynus,
Kuriuos esi Tu leid s mums naktimis žib ti.

Šv. Pranciškaus saul s himnas, 25 p.

M s j ra mo iut
Tur dukreli b r ,
V jui — t vui liepiant,
Visos šokti turi.

Palangos j ra, 109 p.

vardžiuotiniai b dvardžiai

vardžiuotiniai b dvardžiai — m s kalbos turtas — kasdien j kal-
boj gana iš mados iš j s, ir viena iš to iš jimo priežas i bus ta, kad jie
sunk s pa iame tekste skirti nuo paprast j b dvardži . A. Jakštas,
kiek iš gaut j pavyzdži matyti, vykusiai jais operuoja.

Imki juod j tams lauk ginti,
Žiebki švies , ir jausm , ir mint !...

Žodis, 3 p.

A i Tau, Dieve, g rybe aukš iausioji.
Dav s man tiek dovan šio gyvenimo:
Dail j k n ir siel gražiausi j ,
Jautri j šird ir švies numanym .

Jaunikai io malda. 5 p

Maloningiausioji Dievo Gimdytoja,
Teikis neniekinti mano d savimo:

Malda už jaunikait , 8 p.

Lyd ti J ruošias maldingosios minios,
Jo pagarbai v liavos plasta šilkin s.

Dievo K no švent Kaune, 14 p.

oper naujausi j
Skub jau kuo grei iau.

Dvi operi, 17 p.

Sveikutis, J zau K dik l Gražiausiasai!

Kal d giesm s, 42 p.

Dieve, mieliausi j ,
M s brangiausi j
T vyn gink!

Lietuvos himnas, 75 p.

Tokuose žodži junginiuose, kaip aukštoji g ryb , jautrioji širdis (šalia šviesus numanymas), juodoji tamsa, šimtasis gr das, vardžiuotin s b dvardži lytis, atrodo, b tinos, nes jos drauge su savo pažymimuoju žodžiu sudaro terminus, charakterizuojan ius ia g ryb s, širdies, tamsos, gr do nuolatinius privalumus, dar labiau t vardžiuotini j pažymini išryškintus. Kitiems visiems atvejams tikt ir nevardžiuotin b dvardži lytis, nes j pažymimieji žodžiai eiliniai, netur nuolatini priva- lum , t. y. gal b ti ir šiokie, ir tokie, priklausant nuo norimosios išreikšti minties; pavyzdžiui, gali b ti: brangi, miela t vyn , li dna diena, mal- dinga minia ir kt. Bet autorius, nor damas pabr žti kylan iuoju laipsniu tam tikro atvejo privalumus arba b dingumus imamiems objektams, ima ir pavartoja jiems vardžiuotines b dvardži lytis; pavyzdžiui: gražioji siela, naujausioji opera ir t.t., šalia negražiosios) sielos, naujos(sios) (se- nos,-ios) operos.

Mažybin forma

Lengvesnio turinio eil raš iuose susitinkame mažybini žodži for- m , gyvai žaidžian i bendrame posmo-fone.

Jam sakius, paukš iai girioj gieda,
Ir žvaigždel s per danguč rieda,
Ir pievel s žydi, marguliuoja,
Ir javais laukeliai geltonuoja!

Vaikelio klausimas, 5 p.

Jis saulutei dav spindul lius,
Jis sukrov medži pumpur lius,
Iš Jo valios rasos, liet s krinta,
Iš Jo rank žv riai, žmon s minta.

Vaikelio klausimas, 5 p.

Saulut meiliai savo spindulius beria,
Monstrancija, r bai tik mirga, tik ž ri.

Dievo K no švent Kaune, 14 p.

Malonu man žalioj girel j
Paunksm j medži vaikštin t,
Klausyt, kaip gied' raibi paukšteliai,
dang pro lapus ži r t.

Maironiu, 127 p.

Sniege rog s klimsta,
Šiaur s v jai pu ia ...
Ei, pavasar li,
Šilimos, lietu io!..

Žiemos kelion , 205 p.

Palyginimai

A. Jakštas apskritai ir lyrikoje parodo savo taiklumą. Tam reikalui jam gera stilistinė priemonė – palyginimas.

Kaip diegas iš grūdų nežinomu būdu,
Tu angelu žemėn tyliai ateini.
Naują Metų dienai, 25 p.

Kaip rožė pražydus graži,
Maloni kaip vasaros rytas,
Savas vyras akis verži,
Lyg stebalą koks nematytas.
Lietuvaite..., 79 p.

Kaip motinai vaikas,
Taip aš Lietuvos myliu šalį.
Iševio geismas, 86 p.

Kaip Lozorius iš kapo tu keliesi,
Ilgos nelaisvės raišiais apraizgyta!...
Nepriklausomai Lietuvai, 99 p.

Kaip žemėje grūdai, kur apmirus buvo,
Pavasaris išleidžia pirmą diegą,
Taip tu bundi, kentėjusi Lietuva,
Iš panašaus mirties ilgo miego.
Ten pat.

Kaip motina, pagimdžius sopuliuose,
Su meile glaudžia vaiką prie krūtinių,
Taip po vargšyrai tu, kad jau liuosi
Tavi vaikai, sargai laisvą tavinę.
Ten pat.

Ei, dainos tos meiliau man žydi,
Neg lapai šlamesys miške;
Garsiau skambėjo, neg gegužė
Paukšteliui iulban iš pulke.
Jos duoda man skanesnio peno,
Neg vaisiai žemės svetimos;
Nuo jų banguoja siela mano,
Lyg rugių varpos nuo audros.
Dailus joms balsas virpa, liejas,
Stipriau, neg šienpjovė daini,
Klausau aš jų susidomėjus
Mieliau, neg pasak senų...
Maironiui, 127 p.

Taip vis amžiai pranašobūdu
Vykdė ir skelbė Viešpaties valią;
Birojo žodis tyriausiu grūdų,
Tik kiekiausiasio granito keliu.
VI. Solovjovo atminimui, 131 p.

Tu rėmėsi apsikaišius
Ir be skaros šilkinis
Kur kas gražesnė bus,
Neg pliuškė šios gadinis.
Padėk, Dieve!, 146 p.

Tropai

Iš tropų teimami tik ironija ir alegorija, kaip būdingiausi tropai jankštinei lyrikai.

Ironija

Ironijos tropas „Lirikoje“ meistriškai vartojamas. Kiek ten ironijos, dažniausiai pereinančios į sarkazmą! „Li dn šypsnī“ skyrius visas toks, o kituose skyriuose („Gyvenimo akorduose“, vertimuose ir aforizmuose ir epigramose) ironizuojami vietiniai taip pat apsiai. A. Jakštas ironizuoja viską, kas tik Lietuvos gyvenime ironizuotina: beprincipius, bolševikuojančius, bajorus, begėdžius, dvarininkus, „diplomatus“, išpaukusius ponias, klaidingas idėjas, kortininkus, lenkus, naudžius, neatsarguolius, nutautėlius, nemokšas, nusilabdarusius labdarius, nuogalius, prisilaužėlius, pagirėnus, pilotus, plepius, paleistuvius, socialistus, šunuodegautojus, „veikėjus“ — žodžiu, viską su tamsiosios pusės gyvenimu. Savo „parodijose“ (Ant Parnaso, Pranašas, Pasaka, Jaunas magas, Auka, Anatema, Vilkolakio daina) išpliekia modernizmą, signalizuoja literatūrinėse ir kitokiuose meninėse. O leidimo gale net duoda aiškios literatūros teoriją naujajai poetiškai krypti: „Naujosios eilėdaros menas“ (Didaktiškąjį poemą, parašytą prof. Jambū Anapetaiui, 11 puslapių). Tai nelyginant Aristotelio poetiką klasicizmui ar Bualo poetikos menas pseudoklasicizmui, kur vienoj vietoj (381 psl.) autorius net išgalvotais keiksmažodžiais sušunka:

Jis (naujasis menas, P. B.) publikai pateisinti bus visai lengvoka.
 Skelbkit tik: nūn po žėi šuneil s tetinka...
 Taip pat, kad jau ir vertė šunprozas pašoko,
 O aktyvist frontas visiškai nuslinko.
 Rodymais šiais tezei moksliskai pagrįstai
 Pritars daug kas ir šie ktels: Valio, m s' šunistai!

Nepakildamas visuotinis žinis, dvasios, žmoniškumo ir tautiškumo spekuliacijos, net yra keletas ilgų ir sumanių pasakų, tai: „Kurmis ir sliekas“ (sakmė paaugusiems vaikams), „Batukas ir koja“ (kiniečių sakmė), „Varlės politikė“ (skiriama naujai Vilniaus lenkų staigai „Klub Narodovy“), „Du gaidžiai“, „Kiaulė ir asilas“ (sekant Lachu), „Dievas ir žvaigždė“ (iš A. Wysockio).

A. Jakštas, laikydamasis savo principinio motto (taip šiam reikalui tebe nie leista man pabrėžti):

Verge bevali pikto valdon,
 Tu labiau, tiesiau, grožė gesei;
 Užuoat teisybę, pasak — mon
 Niekš sofist nuolat klausei —

Pasauliui, 31 p.

skelbia savo piktą ironiją, kaip matome, daug kam. Ištinini satyrininkai rini neduodamas, išrašau šiek tiek bdingesnių vietų.

Niekad jis neilsta ir nemiega (neprietelis, P. B.),
 Dirb', kad žmonės virstų gyvuliais:
 Šaukia: „meskit šventėmeilės j g ,

„Epik ro b kit meit liais...
 „Kaimo s n s, nuodykit Sokrat ,
 „Kad gyventi b t mums ramiau;
 „Kam ia Kristus — turite Marat .. -
 „Liekit brolio kraujo vis daugiau“...
 Neprietelis, 30 p.

ia tu stengies balsu užkimusių sušukti:
 — Šviesos gaivinan ios! Šviesyb s dieviškos!...
 Bet mokyti draugai temoka tik pasukti
 Raktel g stan ios lempel s moksliškos ...
 Panašumas, 132 p.

B davo — takais dr suolio
 Ims ir l ks, lyg j j neš' kas ..
 O dabar mes ieškom guolio,
 Lyg tos žiem girioj meškos ...
 Gyvenimo ruduo, 205 p.

T kstan iai yra velni ,
 O viena dievyb ;
 T kstan iai yra klaid ,
 O viena teisyb .
 Ši dien mintys, 266 p.

Kas yr gim s neturtingas,
 Bus, kaip šaltis, nemeilingas.
 Žmon s vengs su juo-broliauti,
 Kad netekt ... slunko gauti.
 Vargšas, 267 p.

Mokam štai valgyt, kavos atsigerti,
 Sot s — gardžiai pamiegot;
 „Laisv s“ žodel be nuovokos berti,
 Siaur „pirmeivi “ kuopel „sutverti“,
 Ant „atgaleivi “ r got.
 K mes mokam?, 313 p.

Bijau, tu netik si, nors tai draugas sako, —
 Ma iau akimis savomis ant lietuvio — frak !...
 Lyg dieglis koks aštriausias man širdin d r ,
 Matant, kaip lend' prie frako tauta bekult r .
 Tad dvasioj pagalvojau: ei, tu frakai, frakai...
 Kuo pavirtai, kad tave d vi jau „licviakai“! ...
 Tu poniškumo ženkle, tu kult ros žiede,
 Ži r k, kur likimas n n tave nusvied !
 Iš kaunie io ... , 326 p.

Metelius tris kiaules gan s,
 Pusberniav s tris antruosius,
 Galiu siekt valdžios virš n s.
 Niekis, kad rašyt nemoku,
 Ir skaityt nekaip man - sekas, —
 Leisiu status gudriausius ...
 Liaudies dain motyvais, 329 p.

Galop, du sarkastinius eil raš ius nemitus tenka nuo pradžios ligi galo išrašyti, kaip b dingus tos r šies k rinius: pirmasis — gryna parodija („Raudon eili kalikui“, Jovaru sekant), antrasis — smark jan io tempo eil raštis („Diplomatas“) su maloniai švelnia pagiežos ironija.

I

Meldžiame, proto gyk,
 Juok daugiau nedaryk,

Rašal veltui neliek,
 Mokslo pauostyk bent kiek,
 Kuo buvai, tuo ir buvok.
 Nosies aukštyn nekilnok,
 Nes, jai iškilus aukštai,
 Gali suklysti varnai,
 Sp dami, kad tai baslys,
 Ant jos nut pti bandys.
 Na, o iš paukš i — kvaili
 Sveikas, lipike eili ,
 Gali valandoj kv pimo
 Prozaišk gaut patepim .

II

Tai vyrutis pilnas takto,
 Šis pasaulj nepražus ...
 Moka niekinti mažus.
 Prieš didži nus lenkia kakt ;
 Ir j eidams r m ,
 Kad netart kokio „nieko“.
 Jis už dur — d l švelnumo —
 Saldžiakalbis ir lipšnus, —
 Ne tik lazd , kaliošus,
 Bet ir nuomones palieka ...

Satyrinio ar ironizuojamojo pob džio dar yra šie eil raš iai: Svajo-
 tojui (311), Senov s patarimai (311), K mes mokam . (312), Nauja reli-
 gija (314), Protestas (315), Priešingyb (316), Princip tvirtumas (317),
 Varna (318), M s „veik jo“ gyvenimas (320), Nekaltiems (322), L l
 (vert.) (323), Iš kaunie io P. Br. Indykevi iaus laiško (325), Paryžiaus
 kabarete (327), Užsieniuose ir pas mus (328), Liaudies dain motyvais
 (1—6) (329), M s partiomachija (332), Vintinink himnas (334), Pita-
 goro teorema (vert.) (337)... , Naujosios eil daros menas (374—384).

Alegorija

Alegorijos tropas reiškiamas posakiais ar aforizmais, vartojamais ne
 tiesiogine, bet kita, perkeltine prasme. Jei gyvieji, liaudiniai posakiai ne
 tiek gaus s, tai aforizm — nors riešku iomis semkis.

Posakiai

Kiekviena kalba turi sav posaki , kurie paprastai savo konstrukci-
 jomis nepanaš s kitos kalbos posakius. Posakis, kaip ir kokia nely-
 ginant daina: kaip iš dainos žodžio neišmesti, taip ir iš posakio irgi. Po-
 sakis nebeb t posakis, t. y. specifiskas priežodinis minties k rinyš, iš-
 reikštas alegoriškais žodžiais, jei j kaip nors kur pakeistum. Posakiai
 yra kalbos turtas, at j m s laikus nuo seniau, arba ir sukuriami

dabar — bet perduotini atei iai. Rašytojas, jei mokamai savo kalbos posakiais naudojasi — stabilizuotas, tikras, visiems vienodai suprantamas mintis išreiškia. Ir ten, kur reikt kitam rašytojui koki ilg aprašom j frazi , paini daugiažodži sintaksini konstrukcij — taiklios kalbos rašytojui pakanka iš gyvosios kalbos ar tautosakos pasiimti reikalui posaki skelbiamosios minties niuansams išryškinti. Pasėkim, kaip tai daro gyvosios lietuvi kalbos specialistas savo poezijoje.

Aiški posaki , tiesa, neperdaugiausia (aforizm nepalyginti lyrikoj daugiau), betgi retesnius ia išrašiau ab c liškai, posakio branduoliui imdamas jo veiksmožod , kaip b ding j posakiškumo dal , arba, kur tai nebuvo galima — pirm j posakio žod .

Be a b e j o n s — be abejo, be abejojimo, be dvejojimo, suprantama, žinoma, kaip tik.

Ei, tada, be abejon s,
Aš tarp daini pagars siu.

Mano kankliai, 181 p.

D t i g a l v — guldėti galv , tvirtinti, garantuoti.

Jei šias priemones mano tur sit galvoje
Ir jas, kaip reik, išmoksit, k rime vartoti,
Galv dedu, tur sit po z j naujoje
Nuostabi nuolatin nebuo l kloti,
Kiekvien's gal s iš j s didžiadainiu likti...

Originalumas, 381 p.

D t i š i r d — d t i s š i r d , at(s)i jausti, jautriai atsiminti.

Ir minios žod t išgirs,
Ir j giliau šird d s.

Sudiev, 128 p.

G a u d y t i m a d a s — madas vaikyti, mad nepaleisti, naujovintis, tuš iaviduriu b ti.

Tai v liai ima puoštiesi,
Madas naujausias gaudyti,
Ir švaistos pasip tusios,
žmog nebešanašios,
Ir kalba kažinkaip.

Kelion , 156 p.

K a d d u o t i , t a i d u o t i — išvien, be perstolio, be perstojo, be atvangos, be pertraukos, duoti, nenustojant duoti.

Berniukai kamžuoti pralenkt nesiduoda:
Varpeliais garsingais kad duoda, tai duoda.

Dievo K no švent Kaune, 14 p.

K a i p r e t a i — kaip retai kada, labai retai, taip ne visados (esti).

Visa „aristokracija“
Sus do, kaip retai...

Dvi operi, 17 p.

Kaip iš knygos — kaip ant delno, kiaur kiaurai, vis visai.

Dabar, kaip iš knygos, pasaulio
Viso tu matai vainik .

Svajon , 161 p.

Kalti galv — krauti galv , d ti galv , kišti galv , brukti
galv , priver ia iš galvos neišmesti, neišleisti.

Dabar tie litvomanai ima kvailini liaud ,
Lietuvyst s id j jiems galv kala
Ir unijos šventum murdina bal .

Iš ... laiško, 325 p.

Kyla pas — kyla nuotaika, pas pasitaiso, nuotaika pasitaiso,
pas atsiranda, nuotaika atsiranda, atsigaua, atsitaiso.

Ei, pasaulieti, ar tujen reg jai
Šal , kur pan iai tamsos ima dilti,
Kur gimsta tautai narsuoliai gyn jai
Ir vargš pas jau pradeda kilti?

Tremtinio daina, 86 p.

Kas gyvas — visi kas gyvas; visi kas tik gyvas; visiteli; visi o
visi; visi visiausi; visi iš into; visi kas kruta; visi kas tik kruta.

Ei, aukas, kas gyvas, neškite
Ir smilkyl negail kit s.

Naujoji religija, 315 p.

Ima plyn . — Tegu juos ima plyn ! (Paryžiaus kabarete, 328 p.)

— tegu juos devyni, tegu juos bala, tegu juos perk nas, suk juos devyni,
suk juos bala, suk juos perk nas, suk juos kelmai, tegu juos kelmai,
tegu jie pasikaria, tegu jie pasiunta, tegu jie žinosi, tesižinai.

Krapštyti akis — trinti akis, at(si)verti akis, prasimerkti, iš-
vysti, apsišviesti, susiprasti, pakirgti.

Budinkit miegan ius brolius t vyn je,
N n teprakrapšto akis!

mano daineles, 181 p.

Leipti ausis pradeda — net ausys l psta, bjauru, nesmagu,
nemalonu klausyti.

Klausai — leipti ausis pradeda,
Na, ir eini lauk, spjaudydam's:
Žinokit s sau! Tfu!

Kelion , 156 p.

Lsti ak — lsti akis, lsti veid , akyse maišytis, nieko
neži r ti, nieko nepaisyti, ramyb s neduoti.

Pasauly nedaugiausia n n yr akylumo.
Taigi garbei laim ti l skit jam ak .

Naujosios priemon s, 382 p.

L sti žem — l sti žemes, prasmegti, nors tu prasmek, nors tu pasikark, nors tu pad k, nors tu išpusk, nors tu k daryk, nors tu susiriesk, nors tu kakt sien mušk, nors patruk, nors gal gauk.

Bet Veltui maldavom,
Verk m ir d savom, —
Diev's kitaip mums lemia,
Nors tu l sk žem .

Šv. Petras, 83 p.

Netekti šulo galvoj — netekti šulo, netekti vieno šulo, netekti vieno šulo galvoje, išgverusio proto, skysto proto, proto netekti, proto netur ti, vieno balkio (galvoj) netekti, vieno balkio (galvoj) netur ti, ne visi namie.

Matyt, galvoj netekusi nabag šulo,
Viešai prad jo girti? ...

Kiaul ir asilas, 371 p.

Nerasi pasišviesdamas — nerasi nieku gyvu, nerasi nieku b du, jokiu b du, niekaip nerasi.

Laisv s, teisyb s, kaip papar io žiedo,
Net pasišviesdamas pas mus nerasi.

Pranašavimas, 87 p.

Nueiti už dyk — nueiti už niek , per niek (perniek) nueiti, nueiti per dyk , dykais nueiti, niekais nueiti, veltui nueiti, v jais nueiti, pav jui nueiti, nereikalingai nueiti, nenaudingai nueiti, nenaudingai pragaišti.

Bet n n neklauso, negirdi žmon s
Man s tamsuolio, man s „mužiko“,
Ir mano dainos, daus svajon s,
Pragaiš be rašto, nueis už dyk .

Beraštis, 82 p.

Parduoti dvar — lyg (kaip, tartum, nelyginant) dvar pardav s, lyg t vus palaidoj s, lyg žem pardav s, lyg galv palyd j s, lyg galvos netek s, lyg paskutiniai at jo.

Visi murksom nelinksmi,
Lyg pardav dvar .

Iš ... laiško, 325 p.

Po šimts perk n — po perk n , po perk nais, po šimts peibeli , po peib li , po peib liais, po šimts velni , po velni , po velniais, po šimts devintini , po devintini , po devintiniais-, po šimts pypki , po pypki , koks ia perk nas, koks ia peib lis, koks ia velnias, koks ia bies s, koks ia nelabasis.

Nagi, po šimts perk n ,
Kas ir d l to tok ia lerm kelia?

Kiaul ir asilas, 372 p.

Parauna giltin . — Lai j parauna giltin ! (Kelion , 155 p.)

— lai j giltin , lai j giltin traukia , lai giltin pjauna , lai jis žinosi ,
suk j devyni , suk j giltin , suk j velniai , suk j perk nas , trauk j de-
vyni , trauk j giltin , trauk j velniai , trauk j perk nas , trauk j biasas .

Smeigti šird (peil) — durti šird , varyti šird peil ,
šird užgauti , varyti peil šird , badyti šird . '

Eik pas anuos , ganyki sveiks,
Vardu Aukš iausiojo veldyk,
Ir ar kas girs tave , ar peiks,
Ar kas širdin tau peil smeigs, —
Visus globoj laikyk!...

Sudiev!, 129 p.

Šaudyti akimis — dvilks ti , akimis gaudyti , iš aki neišleisti ,
nek sti .

V l lauke akim ji šaudo,
Liežuviu muses begaudo.

Varl , 281 p.

Tej šimts! — (plg.: „parauna giltin“).

Raštija — niekai tavoras,
Tej šimts!...

Vengr bajoras, 341 p.

Tuš ia j ! — bala nemat s , bala nemato , tiek to , tej šimts , suk
juos; (plg. „parauna giltin“).

Tuš ia j ! te sau kariauna
Apinti geism didyb s.

Kataliko lietuvio daina, 168 p..

Užeiti ant seil s — papulti , užsimesti , panorti (panor ti) ,
galv eiti , galv kristi .

Niekam nebus užginta kurt naujoj dirvoje,
Kas tik užeis ant seil s , ar nušvis galvoje.

Prietarai, 377 p..

Verti ak — vilioti ak , džiuginti ak , traukti ak , linksminti ak ,

Grožiai gamtoje visur nematyti,
Kur tik paži ri , viskas afq veria.

Dievas, 4 p.

Jos žemi ir pilku iai namai
Grožiu neveria daini akies.

Beržoras, 115 p.

Žem s duk t — žem s vabal lis , žem s graužikas , menkutis .

Jos lyg deimantais kas ryt
Rasele dabinas smulkia .. .
Kaip gi dailiai par dyta
Dangaus grožiu žem s dulk !.

Ex quo omnia, 19' p.

Ž i b a a k y s — blizga akys, spindi akys, džiaugiasi akys, džiaugsmas ima, savam nebesitveria, savam kaily nebesitveria.

O ten dar vyras, dirb s d l t vyn s,
Beskaito „Sarg“, net jam žiba akys:
Pasilg s laukia linksmesn s godyn s.

Svajon , 159 p.

D i e v a s ž i n o — Dievas žino, dievažin, balažin, kas ia žino.

Ir aš buvau jaunas ir linksmas ir sveik's,
Svajojau dievai žino k .

Brangiausi laikai, 259 p.

Aforizmai

Aforizmai — knygin s, arba atskir k r j , patarl s ar priežodžiai, nurodantieji dažnai visai alegoriškai šiokias ar tokias žmogaus, _ tautos, žmonijos taisykles. Jei priežodži ir' patarli A. Jakšto lyrikoje tikrai negausu, tai aforizm pasitaiko kiekviename lyrikos puslapyje, ir tuo b - du A. Jakštas su savo mantriaisiais. aforizmais n kiek Maironiui ne-nusileidžia. ia kelias jakštini aforizm sritis ir ketinu paduoti.

G y v e n i m o gerovi ir negerovi (sutartini , barni ir peštyni) aforizmai. Kiek panašios srities aforizm ir toliau dar taikysis.

Barniai, peštyn s po kaimus tenyksta,
Meil kieme kiekvienam tegyvena, —
Brolis su broliu tenesusipyksta,
Jaunas lai niekad neniekina seno.

T vynei nauj. met sulaukus, 76 p.

Ei, žmonija, susipraski,
Mesk burnojimus ir skund , —
Velyk melski: M s' neveski
pagund !...

T v e m s , 104 p.

Turit proto, b kit vyrai,
Man talkon ateit skub kit,
Negražu, jei liks vien tyrai,
Tat beskambant mano lirai,
R m v l statyt prad kit!...

Mano r mas, 166 p.

Ir be s žin s, be g dos
Dievo vali laužo, mina:
Tarsi giri žv rys d s,
N k daro — nebežino.

Kat. lietuviu daina, 172 p.

Vienas žodis — ne šneka,
Vienas vyras — ne talka;
Kai du stos,
Visados
Padarys daugiau,
Viens prad s,
Kits pad s
Draug varys toliau!

Kai du stos, 173 p.

Tegyvuoja tat vienyb !
Visi stokime rat !
Už kort nelie iamyb
D kim turt ir sveikat !

Vintinink himnas, 336 P

V e i d m a i n y s t su kitais savo b tinaisiais palydais: apgaulyste, prisiplakimu, išblykštveidiškumu ir galutiniu nusiniveliavimu ligi kiaul s.

Jis tamsyb j amžinai gyvena,
Jis negali veikti prie šviesos,
Jis nem gsta kito dvasios peno,
Kaip tik mel po kauke tiesos.

Neprietelis, 29 p.

Užmiršai tu, jogei Dievas
Brangin' dvasi vien tiktai:
Baltin' j šventa doryb ,
Juodin' j pikti darbai.

I. C., 184 p.

Didžturtis jis, bet minkštaširdis.
Varguolis prašym išgird s,
Tuoj kišen rank bruka
Ir išsitraukia greit... snipštuk ...

Labdarys (vert.), 339 p.

Tai vyrutis pilnas takto,
Šis pasaulyj nepražus...
Moka niekinti mažus,
Prieš didži nus lenkia kakt
Ir j eidams r m ,
Kad netart kokio „nieko“,
Jis už dur — d l švelnumo —
Saldžiakalbis ir lipšnus, —
Ne tik lazd , kaliošus,
Bet ir nuomones palieka ...

„Diplomatas“, 338 p.

Kas man draugas, t aš myliu,
Gimin ms aš gailestingas
Ir visiems talkininkauju,
Kas galingas, kas galingas.

Gudruolis, 341 v.

Tavo smarkios vilnys,
Kiek sau nor', teošia
Nenuplaus juodumo
Nuo kaktos Judošio.

J rai, 342 p.

S i l p n y b — išpl sta vairioms gyvenimo sritims ir begimdanti kitokius blogumus, pan iojan ius ger ir laisv žmog .

Ei pats, žmogeli, klauski savo šird ,
Kod l j goms ji žem s pasiduoda?
Kod l dangaus rimties bals negirdi?
Kod l baisi ji, audringa ir juoda?

Labas rytas j rai, 120 p.

Iškalt akmeny aš paraš skai iau:
„Jis joki prieš n r tur j s“...
Tai pagyrimas mirusiam, m s iau,
Bet draug ir to žmogaus smerk jas...

Parašas akmeny, 183 p.

Tarp t riksm dvasia žmogaus
 Svyruoja lyg klapat ;
 ia mano — ang l dangaus,
 Ten kekš besarmat .
 Žmonijos idealas, 188 p.

Veltui graudži pranašas ved' raud ,
 Minios klyksmai jo nustelbia žod ,
 Duonos, aukso ji temato naud ,
 Dvasios peno ji ieškot negodi.
 Tvanas, 193 p.

Vienuoliai savo siel
 Vis tobulina, tašo,
 Miestie iai ein, kur miela,
 Kur prigimtis juos neša.
 Priešingyb s, 316 p.

Dieve, man atleiski,
 Meldžias davatk l ,
 Kur namon sugr žus
 Pragar suk l .
 Princip tvirtumas, 318 p.

Kas mums darbo, jog kam r pi
 Kažkoks mokslas ir švietimas ...
 Lai kas nor ant kryg tupi, —
 Mums meilesnis yr lošimas.
 Vintinink himnas, 335 p.

Jaunyst s ir k dikyst s met lie iantieji aforizmai.

Gim s kovai, darbui, kryžiui,
 J neprivalai baidytis ...
 Tat visur b k pirmutinis,
 Juk tu Vytis ...
 Vy iui, 103 p.

Geidžia gobšas t kstan ius vartoti,
 Karo vadas — prieš nuterioti,
 Senas — dien gyvas prasten ti,
 Jaunas — draug amžinai myl ti.
 Dainiaus geismas, 182 p.

B davo, takais dr suolio
 Ims ir l ks, lyg j j neš' kas...
 O dabar mes ieškom guolio,
 Lyg tos žiem girioj meškos.
 Gyvenimo ruduo, 205 p.

D o r a i r t i k j i m a s — aforizmai, kuri turinys skelbia tas do-
 rybes. Tos krypties ir turinio aforizmai itin stipr s ir efektingi.

Šaukia: „meskit švent meil s j g ,
 „Epik ro b kit meit liais,
 „Kaino s n s, nuodykit Sokrat ,
 „Kad gyventi b t jums ramiau;
 „Kam ia Kristus — turite Marat ...
 „Liekit broli kraujo vis daugiau“...
 Neprietelis, 30 p.

Krist nužud s, ugdei Neronus,
 Žem nekalt mirkei kraujuos,
 Niekinau meil , platinai monus,
 Spyrei žmonij snaust vystykluos'.
 Pasauliui, 32 p.

Pusgalvi mini garbinai, k lei,
Pranašams Dievo iaupei burnas;
Kainai ir Judos ir „pl šik liai“ .
Band gamini tau „laisv s dienas“¹.

Pasauliui, 32 p.

Žmonija, ž nanti tamsyb j paklydimu,
Kaip tu mirštant ligon panaši!...
Guli ant pagalvi minkšt pasileidimo,
Apsilpusi visai, atšalus, vos kusi!...

Panašumas, 132 p.

Kas negera, iškreipta — taisyki,
Kas bjauru, nedora — tuoj išrauki,
Nepavyko — imkis antr syk ,
Negali ko — Viešpaties maldauki.

Dievo kareivis, 135 p.

Protas ir siela — mokslas ir menas, šviesa ir grožis, sueinantieji
id j pasaul, aukštinami, o j panaudojimas gyvenimo menkystai, tik
šavo asmens laimei ir kit kvailinimui su kartumu ištaisomi.

M s s žin tuo purtos,
Nes dalykas yr iširtas:
Mokslas bombomis kurtas
N r teisingas ir netvirtas.

Kat. lietuviu daina, 172 p.

Je i n si grožio, labo ir tiesos myl j s,
Tai tu akmuo sukiet j s!

Žmogus, 184 p.

Myliu moksl , švies aš ir grož ,
Bet pasaulis kiša mel šlykšt :
Tai marksizm , tai mason lož , —
Sako, man tenai tiesa ištrykšt .

Kovotojas, 193 p.

Svajones mesk, ieškoki vien tik duonos,
Akies nekreipk ateit slapting !
Idealus, lyg gr delius aguonos,
Galvoje sl pk, prieš mini neik galing !

Svajotojui, 311 p.

Mokam štai valgyt, kavos atsigerti,
Sot s — gardžiai pamiegot;
„Laisv s“ žodel be nuovokos berti
Siaur „pirmeivi “ kuopel „sutverti“,
Ant „atgaleivi “ r got.

K mes mokam?, 313 p.

Ei, tyr jau zoologiškumo,
Daug tu susekei mokslu savuoju,
Bet prieš tavo „žmogbezdžioniškum “
Viskas šaukia garsiai: „protestuoju“!

Protestas, 316 p.

Priespauda — politin ir atskiro žmogaus d l vairi kapitalis-
tini užma i , kar , nelygyb s. Autorius ypa akcentuoja politin prie-
spaud , virstan i ir kiekvieno protingojo Dievo padaro kal jimū.

Ei, pašalieti, ar esi tu mat s
Sal , kur niekas linksmai nedainuoja,
Kur žmogus vargti amžinai paprat s

Tiktai maldoje Dievui padejuoja;
 Kame nerasi laisv s nei lygyb s,
 Nes tvirtas priešas spaudžia silpn krašt ,
 Kur daug valdov , o maž t r' teisyb s,
 Kur giria moksl , o užgina rašt .

Tremtinio daina, 85 p.

Va, dega kaimai, skriaudžiami žmon s,
 Sesį vainikai negerbiami,
 N ra teisyb s, n ra malon s,
 Valdoma kumš ia ir mirtimi.

Sauli maršas, 101 p.

Alksta carai, karalien s,
 Vargš piet s — gr d's aguonos ...
 Gelb k, Dieve, duok kasdien s
 M s duonos!...

T ve m s , 104 p.

L y g y b griežtai iškeliamą, bet tik tiek, kiek ji žmogui ne našta.
 Jei atvirkš iai — ji autoriaus kar iai ironizuojama.

Vergas laisv jau pamat ,
 Laisvas ieško laim n kelio ...
 Liki sveiks, aristokrate,
 R muos savojo dvarelįo.

Vasario 19 d., 93 p.

Lankom pon puik dvar ,
 Esam meiliai priimti...
 Bet kad ponai skriaud daro ...
 Argi mes tai ia kalti?!...

Nekaltiems, 322 p.

Eime b riu visk griauti,
 Te lygyb žib' skaišti!...
 Ant kit skub kim spjauti,
 Nes mes vieni nekalti...

Nekaltiems, 323 p.

L a i m s grūt aforizm .

Nes ta žemiškoji laim ,
 Lyg dangus meili:
 Draug su saule teka, kyla,
 Toli leidžias ji.

Laim , 185 p.

Tai ne paukštis atplasnoja,
 Ne mašinos sukąs ratai, —
 Tai ateina, atd loja
 Vyt sen j Nauji Metai.

Nauji Metai, 196 p.

D a i n aforizmai.

Ei, dainos tos meiliau man ž .
 Neg lap šlamesys miške;
 Garsiau skamb jo, neg geguž
 Paukšteli iulban i pulke.
 Jos duoda man skanesnio peno,
 Neg vaisiai žem s svetimos;
 Nuo j banguoja siela mano,
 Lyg rugi varpos nuo audros.

Maironiui, 127 p.

Ir li dni t dain balsai
 Pasklido po t vyn .
 Ar tai patinka kam, ar ne,
 Jau skamba Vilniuj ir Kaune
 Laisva j sutartin .

Liaudies dainius, 182 p.

N u t a u t i m vaizduojantieji aforizmai. yra sarkastinio pob džio
 arba turi toki „šilkin “ ironij .-

Bet tuš ios svajon s, žinau,
 Numanymai tavo kitoki:
 Tu svetim myli labiau,
 Kalbos gi lietuvi nemoki.

Lietuvaitei..., 80 p.

N n, pusšimtme iui pralinkus,
 Kaip ta laisv suvartota?
 Gi, va, naujus baudžiauninkus
 Mat m minant sveik prot ...
 Jie dvar jau nebeina,
 Ponams k nu netarnauja,
 Bet tautyst savo maino
 Ir t vyn s darb griauja.

Vasario 19 d., 93 p.

Aš, studentas žada,
 Užsiknisiu kaime ...
 Bet mokslus iš j s
 Rusuos' gaudu laim ...

Princip tvirtumas, 318 p.

Pardon, mon cher, klysti mane rusu laikydams,
 Ašai iš Lietuvos, o tai juk ne visvien...
 Tur jau už Telši dvarus, jie teko žydams,
 Vadinas, lenkas aš, tik samogitien.

Paryžiaus kabarete, 327.

T v y n s išaukštinimas, branginimas, jos reikal bojimas ir ap-
 saugojimas nuo svetimtau i drauge su jos sostine Vilnium — A. Jakštui
 pirmavietis klausimas, ir t vynei apginti jam ir kardas su skydu b tini.
 Tos r šies aforizmai karingos dvasios.

Oru kv pavai Lietuvos,
 Lietuvišk valgei duonel
 Ir prie motin l s savos
 ia augai, kaip sesi r tel .

Lietuvaitei..., 79 p.

Tat darb , kas tik sveikas!
 Dievas laimins m s žyg ...
 Teka saul , karštas laikas,
 Atsibuskite užmig ! ...

M s dirva, 94 p.

Ir tu atgijus nepraž si,
 Viešai aiškšt n išeisi jau,
 Jei to verta stebuklo b si,
 Lietuva, amži Lozoriau!...

Lozorius, 97 p.

Tau skirta tart žmonijai žodis naujas,
 Tu pašaukta negiauti bei ardyti;

Tavo garb — ne lieti prieš kraujas,
Bet kurt, myl t ir gera vien daryti.
Nepriklausomai Lietuvai, 99 p.

O kaip gražu bus, jei tavi vaiku iai
Drauge tav s eis kelti taik s, ram s,
Ir susib r , susijung dr iai.
Išvien š ktels: Te Deum laudamus.
Nepriklausomai Lietuvai, 100 p.

Kurkim j , lyg šventnam dieyb s
Po plytel nuolat d dami, —
Tvirti ryšiais broliškos vienyb s,
Nars s vy iai Vy io vedami!...
Ateitis, 102 p.

Lietuv kurdamas Dievas
Josios pusiau nedalino;
Bendros m s' gėrios ir pievos,
Bendr sudarom šeimyn .
Mažajai Lietuvai, 109 p.

Tautinio susipratimo aforizm dvasi galima redukuot, išreiškiant šiuo posakiu: „lietuvi, bud k!“

Viešpaties pranašas tar :
— Kelkit s, kaulai sudži v !
Dievas stebukl padar , —
Kyla iš kapo lietuviai...
Mažajai Lietuvai, 107 p.

Tu ne vergas, ne grobikas,
Ne atklyd s valkata, —
Tu šio krašto savininkas,
Tau ia veikt ne sarmata.
Juodkrant , 110 p.

Ei, lietuvi, bud k: gin as ragan t sias,
Nuo tav s n n šio krašto pareina likimas.
Kilk, sujunki kr von savo j gas jaun sias.
J vainikas t sie — tavo pasišventimas.
Ragan kalne, 112 p.

Tav s n n pasigendam,
Vadove, darbininke,
Nes t kstan iai pavoj
Yr Lietuv apnik .
Praslinkus 50 m , 138 p.

K gī? Dar žingsn daryk be baim s,
M s' d snis — nestov ti.
Bevesdam's taut pirmyn prie laim s,
Turi visad kent ti.
Eršk iai, kryžius — tai tau vainikas,
Kol kaujies nepargriuv s,
Atleisk gī priešams — kaip katalikas,
Kovoki — kaip lietuvis.
Lietuviui, 139 p.

Tos garb s, gytos kardu,
Mums nereikia n už dyk ...
Turim mes du brangių vardu:
Lietuvio ir kataliko.
Kat. lietuvio daina, 168 p.

Jaunai lietuvi kartai kv pkite
Meile savosios kalbos,

Gera pagirkite, pikta nesl pkite,
 B kite balsas tautos!
 mano daineles, 181 p.

Nuo jaun dienei
 T velius myl si
 Ir kalbos seneli
 Neišsižad si.
 Gim s Lietuvoje,
 Lietuv pam gsi,
 Vargo valandoje
 Tu iš jos neb gsi.

Lopšin , 209 p

t v y n s p r i e š n u t a i k y t i e j i a f o r i z m a i .

Ne jam m s broliai ar , ak jo,
 Ne jam sesut s aud drobės!...
 Sveikas teinie sau, iš kur at jo,
 Savo tesaugo brangenybes.
 Šauli maršas, 101 p.

Ir išklus meldimo Viešpats J zus Marijos,
 Lukas švent paveiksl yr dang pa m s.
 Bogomaz vadin' n n karaliene Lenkijos...
 Taip yr Viešpats už bausm Vilniaus lenkams nul m s.
 Aušros Vart . . . , 107 p.

Vytaute, tavo Vilni štai pl šikas
 Laiko užgrob s kruvinius naguos ...
 Rem' j Pl kaitis, Judas — Išdavikas,
 Lietuva verkia, sk sdama varguos.
 Gali ne, mesk jiems savo prakeikim ,
 Te j j dienos b na, kaip naktis,
 Tegu neranda niekad atleidimo,
 Tesie j pelnas — g da, praž tis!
 Vytauto..., 142 p.